

Âyetler Işığında İnanç Açısından Reenkarnasyon

Mehmet Taşdelen*

Öz

Tenâsüh diğer adıyla reenkarnasyonun varlığı çok eskilere dayanan bir düşünce ve inanış şeklidir. Bu düşüncenin eski Yunanlılarda olduğu gibi özellikle de Hint yarımadası ve çevresinde yayıldığı görülmektedir. İslâm toplumlarında ise bazı marjinal grup ve kişiler tarafından savunulmaktadır. Bunun dışında İslâmın geneli tarafından kabul görmeyip reddedilmektedir. Bu çalışmada, reenkarnasyonu savunanlar her ne kadar bir kısım âyetleri delil getirmeye çalışsalar da bunun doğru olmadığı getirdikleri bu âyetlerden yola çıkılarak ispat edilmektedir. Ayrıca bu çalışmada reenkarnasyon inancının, Allah'a iman, öldükten sonra diriliş (ahiret âlemi), insanın günahlarının şahsiliğine, ruh ve beden bütünlüğü ile insanın yaratılışına uymadığı ve İslâm inancında kesinlikle kabul edilmeyip red edildiği üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, İslâm, inanç, reenkarnasyon, ruh.

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslâm Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, Gaziantep/Türkiye, mehmet.tasdelen@gibtu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3770-0847

Reincarnation in Terms of Faith in The Light of Verses

Abstract

Reincarnation, also known as transmigration, is a form of thought and belief that goes back to ancient times. It is seen that this idea to have spread especially in and around the Indian peninsula, as it was in the ancient Greeks. In Islamic societies, it has been defended by some marginalized groups and individuals. Apart from this, it is not accepted and rejected by the general of Islam. In this study, although the advocates of reincarnation try to bring some of the verses as evidence, it is proved that this is not true, based on these verses. In addition, in this study, it is emphasized that the belief in reincarnation, belief in Allah, resurrection after death (the world of the hereafter), does not comply with the personality of man's sins, the integrity of the soul and body, the creation of man and it is definitely not accepted and rejected in the Islamic faith.

Keywords: Kalam, Islam, verse, reincarnation, soul.

Giriş

Tarihi süreç içerisinde çok eskilere dayanan, bazı nüanslarıyla beraber tenâsüh, reenkarnasyon, karma, yeniden doğuş ve ruh göçü şeklinde ifade edilen kavramların ortak noktası ruhun ölmemesi, tekrar tekrar doğması, yeniden dünyaya gelmesi ve hayatini devam ettirmesi şeklinde ifade edilmektedir. Bu yeniden bedenlenme ya bir insanda ya bir hayvanda ya da bir bitkide olacak şekilde anlaşılmakta ve inanılmaktadır.

Bu anlayış geçmişte olduğu gibi günümüzde Hint kıtasında genel bir inanış şeklinde bulunsa da son zamanlarda batı toplumlarında ve oradan da müslümanlar arasında yayılma eğilimine girdiği görülmektedir. Ölmek istemeyen, dünya hayatını önceleyen, bu dünyada yaptıklarının karşılığının olmayacağını düşünen insanların bir çıkar yol olarak sarıldıkları ruh göçü şeklindeki bu anlayış aslında ilâhî dinlerin temel öğretilerine ve bilhassa İslâmiyetin en temel öğretilerinden olan Allah'ın varlığına, birliğine, ilahlığına ve ahiret inancına aykırı ve kabul edilmeyen bir inanç türüdür.

Ülkemizde tenâsüh, reenkarnasyon, karma ve ruh göçünü ifade eden kavramlar çerçevesinde çalışmalar yapılmıştır.¹ Bunların az bir kısmı bu düşünceyi savunmak maksadıyla ekserisi ise özellikle ilahiyat ve İslâmi ilimler çevrelerince karşı tez olarak yapılan çalışmalardır. Bu nedenle her ne kadar bu alan ile ilgili birçok çalışma yapılmış olsa da âyetler ışığında bu konuya eğilmenin, inanç açısından böyle bir düşüncenin sakıncalarını ve çıkmazlarını belirtmeye çalışmanın uygun olacağı düşünülmektedir.

1 Ülkemizde yapılan çalışmalara örnek olması açısından bk: Bedri Ruhselman, *Ruh ve Kâinat*, İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları, 1977/1997; Sadi Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları, 1989; Cem Çobanlı, *Yaşam Yeniden Başlamanın Evrensel Yolu Reenkarnasyon*, İstanbul, 2005; Turan Koç, *Ölümsüzlük Düşüncesi*, İstanbul, 1991; Günay Tümer, "Tenâsüh", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara, 1982; Vahdi Boydaş, "Ruh Göçü (Reenkarnasyon)" *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara, cilt 31, sayı 2, 1995; Ali Arslan Aydın, "Tenâsüh Akidesi ve İslâm'daki Yeri", *İlim ve Sanat*, cilt 35, 1995, s. 90-93; Arif Arslan, *İman Esasları Açısından Reenkarnasyon*, İstanbul, Adese Yayınları, 1997; Adnan Bülent Baloğlu, *İslâm'a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, İstanbul, Kitabiyat, 2001; Veysel Güllüce, *Kur'an Işığında Reenkarnasyon*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004; Mehmet Bulgen, "Reenkarnasyon ile İlişkilendirilen Âyetlerin Değerlendirilmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005; Mehmet Bulgen - Adnan Bülent Baloğlu, "Tenâsüh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011, s. 443-446; Ali İhsan Yitik, "Tenâsüh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011, s. 441-443.

Bu çalışmada önce kavramsal çerçeve ve tarihsel süreç kısaca ele alınacak ardından tenâsüh düşüncesine yol açabilecek sebepler üzerinde kısaca durulacak daha sonra bu inanışa delil olarak getirilmeye çalışılan âyetlerden örnekler verilerek asıl anlamları ile ilgili İslâm ulemasının genel yaklaşımı verilecektir. Daha sonra ise âyetlerden yola çıkarak reenkarnasyon inanışının çıkmazları ve İslâm inancı açısından değerlendirmesi yapılarak bu çalışma sonuç başlığıyla bitirilecektir.

Kavramsal Çerçeve ve Tarihçe

Tenâsüh-Reenkarnasyon

“Tenâsüh” ve “Reenkarnasyon” kelimeleri çoğu zaman birbiri yerine bazen de ayrı şekillerde kullanılmaktadır. Tenâsüh Arapça bir kelime olup “nesh” kökünden gelmektedir. Nesh iki anlam taşımaktadır: 1-Bir şeyi, onu takip eden başka bir şeyle gidermek, değiştirmek. 2-Bir şeyi başka bir şeye nakletmek. Mesela çoğaltılan eski kitaba nüsha dendiği gibi.²

Terim olarak tenâsüh, ölümden sonra ruhun başka bir bedende yeniden dünyaya gelmesidir. Yani ruhun bir bedenden diğer bedene hiç boşluk olmadan ve ara vermeden intikalidir.³ Ruhun insan bedenine geçmesine nesh, hayvan bedene geçmesine mesh, bitkilere geçişine resh, cansız varlıklara nakline de fesh şeklinde farklı şeylere geçişi ayrı kelimelerle ifade edilmektedir.⁴

Reenkarnasyon ise, Fransızca bir kelime olup Türkçe’de ruh göçü anlamına gelir. Sözlükte tenâsüh, tecessüd-ü cedîd (yeni cesedlenme), ruhun bir cisimden ötekine, bazen insandan hayvana, bazen hayvandan insana geçmesi manalarına gelmektedir. Sözlüklerde tenâsühle aynı manaya gelmesine karşın, bilhassa günümüzde bu fikri savunan bazılarına göre reenkarnasyon tenâsühten farklı ve daha özel bir anlamda kullanılmaktadır. Reenkarnasyon yani dünyaya tekrar gelişin Hint düşünce ve dinlerindeki tenâsüh ile amaç bakımından hiçbir bağlantısı yoktur. Bunlara göre, reenkarnasyonda bir gerileme, hayvan bedenlerine geçiş olmaz. Bu yönüyle reenkarnasyon, daha çok doğu öğretilerinde görülen ruhun başka bir varlığın bedenine geçmesini ifade eden tenâsüh ve ruh göçünden bütünüyle farklıdır. Çünkü tenâsühte olgunlaşma diyebileceğimiz tekâmül fikri yoktur. Ancak ceza ve mükâfat esasına göre bir geliş, gidiş vardır.

2 Ebü'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed Râğıb el-İsfehâni, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Seyyid Keylanî, “nsh”, Mısır, Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Babî el-Halebî, tsz., s. 490; İbn-i Manzûr Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-'Arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr v.diğ., cilt 2, Beyrut, 1968, s. 4407.

3 Seyyid Şerîf Cürçânî, *Kitabu'l-Ta'rifat*, Beyrut, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995, s. 68.

4 Seyyid Şerîf Cürçânî, *Şerhu'l-Mevakıf*, cilt 3, İstanbul, Daru't-Tibaati'l-Amire, 1311, s. 230.

Reenkarnasyonda ise, dünyevî bağlardan kurtulamamış ruhların tekâmül için tekrar dünyaya gelişi vardır. Böylece bu kavramda bir anlam daralması oluştuğu belirtilmektedir.⁵ Tenâsüh ile reenkarnasyon arasındaki fark şu şekilde de izah edilir: “Tenâsüh, insan şahsiyetinin bir bölümünü oluşturduğu kabul edilen ve gözle görülmeyen manevi unsurun, ölümden sonra bu âlemde, yeniden kendine uygun canlı veya cansız başka bir bedene geçmesi olayını ifade eder. Reenkarnasyon ise, mekanizması pek de belli olmayan yeni bir bedenlenme olayı için kullanılan bir terimdir.”⁶ Başka bir görüşe göre ise tenâsüh, reenkarnasyonun Arapça karşılığı ve reenkarnasyon da tenâsühün günümüzdeki karşılığı olup farklı bir anlama gelmemektedir. Bu mânada ölümün hemen ardından veya bir süre sonra ruhun yeniden yeryüzüne dönerek farklı bedenlerde varlığını sürdürmesi inancını ifade etmek için çeşitli terimler kullanıldığı görülmektedir.⁷ Sonuç olarak tenâsüh ve reenkarnasyon kavramları, içerdikleri genel anlam itibarıyla aynı sayılabilir. İkisinde de; bir şekilde, ruhun göç etme inancı bulunmaktadır.⁸

Tenâsüh ve reenkarnasyonun bu genel anlamındaki kullanımına istinaden, Kur’ân’ın, İslâm inancı itibarıyla bu konuya bakışı âyetler ışığında belirtilirken aynı zamanda tenâsühü savunanların dayandıkları âyetlerin aslında ne manaya geldiği aktarılmaya çalışılacaktır.

Tenâsühün Tarihçesi

Tarihi süreç içerisinde en eski devirlerinden itibaren tekrar doğuş ya da tenâsüh inancının değişik şekillerde mevcut olduğu bilinmektedir. Ancak bu inanç şeklinin ilk olarak kim tarafından kullanıldığı, nerede ve ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu inanç, bulunduğu yerlerde toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar sergilemektedir.⁹

5 Yitik, “Tenâsüh”, cilt 40, s. 441; Veysel Güllüce, *Kur’ân-ı Kerim’de Âhiret İnancının Temelleri*, Erzurum, Ekev Yayınları, 2004, s. 83.

6 Ali İhsan Yitik, *İslâm Dini ve Yeniden Doğuş İnancı*, Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1997, s. 402.

7 Baloğlu, *İslâm’a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, s. 11; Yitik, “Tenâsüh”, cilt 40, s. 441.

8 Baloğlu, *İslâm’a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, s. 34.

9 Yitik, “Tenâsüh”, cilt 40, s. 441; Baloğlu, *İslâm’a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, s. 35.

Bu inanç şekli kendini en kuvvetli biçimde Hint yarımadasında ve Hint felsefesinde hissettirmiştir. Çünkü başlıca Hinduizm,¹⁰ Budizm,¹¹ ve Sihizm¹² olan Hint kökenli dinlerin en bariz vasfı tenâsüh inancı olup, tenâsühe inanmayan onlardan sayılmamaktadır.¹³ Bu düşüncenin özellikle Hint yarımadası ve çevresinde revaç bulmasının nedeni, kast sisteminin olması ve bunun insanlar üzerinde yapmış olduğu etkiyle, isyan etmeden, karşı koymadan yeniden dünyaya gelerek daha iyi bir yaşam elde etme, üst bir seviyeye çıkma ve Nirvana'ya¹⁴ ulaşma tasavvurudur.¹⁵

-
- 10 Hinduizm: Hindistan'ın geleneksel dini. Bugünkü durumuyla Hinduizm büyük ölçüde Brahmanizm, kısmen paganizm, Budizm ve Jainizm gibi Hindistan'ın yerel inançlarının sentezi mahiyetinde bir dinî sistem görünümündedir; ayrıca az da olsa İslâmî etkiden söz etmek mümkündür. Menşei daha önceye çıksa bile modern anlamıyla Hinduizm'in oluşum süreci, yaklaşık olarak I ve IX. yüzyıllar arasında yoğunlaşan bir dizi değişim hareketine kadar uzanır. Hinduizm Brahmanizm'in genişlemiş, yerli inançlarla asimile olmuş ve dış etkiler aracılığıyla yeni bir şekle bürünmüş halidir. Hinduizm, bazen Vedizm şeklinde de adlandırılan Brahmanizm'i kapsamakla birlikte ondan çok daha geniş bir alanı içeren özelliklere sahiptir. (Kürşat Demirci, "Hinduizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 18, İstanbul, TDV Yayınları, 1998, s. 112-113).
- 11 Budizm: Budizm, M.Ö. VI. yüzyılda Kuzey Hindistan'da dünyaya gelen Buda'nın öğretilerine dayalı olarak ortaya çıkan ve büyük inanç sistemleri arasında yer alan bir dinî ve felsefi sistemin adıdır. (Günay Tümer, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 6, İstanbul, TDV Yayınları, 1992, s. 352; Ahmet Güç - Ekrem Sert, "Budizm'de Dört Temel Gerçek, Sekiz Dilimli Yol ve Nirvana", *İslâm Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, cilt 5, sayı 12, 2020, s. 10).
- 12 Sih-Sihizm: Hindistan'da Guru Nanak'ın öğretileri doğrultusunda XV. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan tek tanrılı dinin adıdır. (Huzeyfe Sayım, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 37, İstanbul, TDV Yayınları, 2009, s. 166).
- 13 Muhammed b. Abdulkerim eş-Şehristani, *el-Milel ve'n-Nihal*, Beyrut, Dar'ul-Mârifê, 1996, s. 606.
- 14 Nirvana: Budist uygulamanın nihaî amacı olan ve Sanskritçe'de "üfleyip söndürmek" anlamına gelen Nirvana (Pali dilinde Nibbana) kelimesine, "söndürmek, esaretten kurtarmak, mutlak sükûnet, aydınlanma, kayıtsız şartsız özgürlük gibi anlamlar verilmiştir. Terim anlamı ise, "kişinin doğum ölüm girdabından, dolayısıyla bunun sebep olduğu her türlü acı ve kederden kurtulup mutlak aydınlanmaya kavuşması, eşyanın gerçek mahiyetiyle kavrandığı, dünyevî varoluş çarkının sona erdiği "mutlak aydınlanma" ve "mutlak huzur" halî" demektir. (*The Soka Gakkai Dictionary of Buddhism*, Tokyo, 2002, p. 458; Ali İhsan Yitik, "Hinduizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, 4. bs., Ankara, DİB. Yayınları, 2016, s. 282; Cemil Kutlutürk, "Hint Dinleri (Budda Dharma/Budizm)", *Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, İstanbul, Milel-Nihal Yayınları, 2019, s. 208; Güç - Sert, "Budizm'de Dört Temel Gerçek, Sekiz Dilimli Yol ve Nirvana", s. 22).
- 15 Temel Yeşilyurt, "Reenkarnasyon/Tenâsüh Düşüncesi," *Kelam Elkitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları, 2015, s. 666.

Tenâsüh inancına eski Mısırlılar'da da rastlanmaktadır. Bunlara göre, kötülükleri kendilerine üstün gelenler hayvan bedenlerine sokularak dünyaya tekrar dönerler. Hatta iyi ruhlar da üç bin yıllık cennet hayatından sonra eski bedenlerine girerek yeni bir imtihan için tekrar dünyaya dönerler. Eski Mısırlılar'ın cesetleri mumyalamalarının asıl nedeninin bu inanç olduğu tahmin edilmektedir.¹⁶

Eski Yunan'da da bu inancı görmemiz mümkündür. Pisagor ve Eflatun tarafından benimsenip geliştirilmiştir. Ruhun yok olmayıp tenâsühle başka şeylere geçeceğini ve böylece yeni doğuşlarla ruhun temizleneceğini söyleyen Pisagor, kendisinin de tenâsüh geçirdiğini söylemiştir.¹⁷

Yahudilik ve Hristiyanlıkta ise tenâsüh inancı yoktur. Ancak Yahudiliğin çok az bir grubunda -ki başka dinlerden girmiştir- tenâsühe rastlanır. Genelde tüm ilâhî dinlerce bu inanç kabul görmemiş ve hatta yasaklanmıştır.¹⁸

Tarihi süreç içerisinde birçok kültür ve medeniyet ile alışverişte bulunan Müslümanlar, reenkarnasyon/tenâsüh veya ruh göçü tarzındaki düşüncelerle karşılaştıklarında bu inancı önce şüpheyle karşılamışlar ardından kesinkes reddetmişlerdir. İslâm düşüncesinin oluşum sürecinde birçok dış etkenden istifade edilirken tenâsüh inancının neredeyse hiç kabul görmemesi bu hususta erken dönemden itibaren müslümanların genel tutumunu yansıtmaktadır. Hattâ İslâmiyet, yayıldığı yerlerde ruh göçü ve hulûl gibi inançların büyük ölçüde etkinliğinin azalmasına ve yok olmasına yol açtıkları söylenebilir.¹⁹ Böyle olmakla birlikte İslâm Dini'nde yeri olmayan tenâsüh inancı, muhtemelen zamanla çevre kültürlerin etkisiyle bazı müslümanlarda ve İslâmî fırkalar arasında kendine yer bulmaktadır. Özellikle Beyâniyye, Cenahiyye, Hattabiyye, Şîa ve Şîa ile bağlantılı olan İsmâililer, Nusayriler, Dürzîler, Yezidiler ve Mu'tezile'den Ahmet b. Habit bunlar arasında sayılmaktadır. Bu fırkalar daha çok azınlıkta olup, etkileri ise çok dar bir alanda olmaktadır.²⁰ Hatta bu görüşü savunanların Müslümanlar

16 Güllüce, *Kur'an Işığında Reenkarnasyon*, s. 26; Bulğen, *Reenkarnasyon ile İlişkilendirilen Âyetlerin Değerlendirilmesi*, s. 60.

17 Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, s. 394; Bulğen, *Reenkarnasyon ile İlişkilendirilen Âyetlerin Değerlendirilmesi*, s. 60-62; Ali İhsan Yitik, "Tenâsüh", cilt 40, s. 442.

18 Baloğlu, *İslâm'a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, s. 77-85; Bulğen, *Reenkarnasyon ile İlişkilendirilen Âyetlerin Değerlendirilmesi*, s. 68.

19 İlhan Kutluer, "İslâmî Akıl Reenkarnasyona Geçit Vermez", *İzlenim*, sayı 9, Eylül 1993, s. 9; Mehmet Bulğen, "İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 40, sayı 1, 2011, s. 74.

20 Abdülkâhîr b. Muhammed el-Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-Firak*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Kahire, Daru Talai', 2005, s. 202-206; Güllüce, *Kur'an Işığında Reenkarnasyon*, s. 36-38; İlyas Üzüm, "Nusayrilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 33, İstan-

arasında sayıldıkları halde Müslüman olamayacağı, kestiklerinin yenmeyeceği, cenaze namazlarının kılınmayıp nikâhlarının kıyılmayacağı şeklinde çeşitli görüşler de bulunmaktadır.²¹ Dolayısıyla ruh göçü tarzı inanç şekillerinin aykırı bazı kişi ve fırka dışında genel olarak İslâm dünyasında kendisine fazla bir yer bulamadığı söylenebilir.²²

Ancak şunu da belirtmek gerekir: Dünyadaki yaklaşık yedi milyar nüfusun aşağı yukarı bir buçuk milyarı Hint bölgesinde yaşamaktadır. Bu insanların çoğunluğunun reenkarnasyona inandığını düşünürsek azımsanmayacak bir nüfusun bunun etkisi altında olduğu görülmektedir. Bu nedenle her ne kadar Müslümanlar arasında pek yaygın olmasa da etkileme yönünün de olmadığı anlamına gelmemektedir.²³ Bu nedenle tenâsüh veya reenkarnasyon tarzı düşünceler bazı dönemlerde bir kısım Müslümanlar tarafından savunulduğu hatta bu düşüncelerine âyetleri delil olarak getirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Tenâsüh ve Reenkarnasyon İnancının Ortaya Çıkış Nedenleri

Bu inanın ortaya çıkışı ile ilgili çok şey söylenebilir. Özellikle de reenkarnasyonun olduğunu söyleyenlerin yaşadığı toplum, hayat tarzı, gelenek-görenekleri, sahip oldukları kültür ve medeniyet yapısı gibi argümanlar incelendiğinde birçok nedenin bu tür düşüncelerin ortaya çıkmasına yol açabildiği görülebilir. Bu inanca götüren sebeplerin belli başlılarının kısaca şu şekilde maddeleştirilmesi mümkündür:

1. Ebedi yaşama arzusu insanı bu tür inana itmiş olabilir. Çünkü insanın hayatı çok sevip ayrılmak istememesi neticesinde ebedî yaşama arzusu içerisinde olup ölüm vasıtasıyla bu dünyadaki hayattan ayrılmak istememe duygusu içerisinde girebilmektedir. Bu tür düşünceler vesilesiyle ölümsüz bir hayata geçiş, yaşamaya devam etme iştiağı ve hevesi böyle bir inana sevk ettiği muhtemeldir.²⁴

bul, TDV Yayınları, 2007, s. 270-274; Ömer Uluçay, *Arap Aleviliği Nusayrılık*, 3. bs., Adana, Gözde Yayınları, 2010, s. 103; Yeşilyurt, “Reenkarnasyon/Tenâsüh Düşüncesi”, s. 659; Muzaffer Tan, “Geçmişten Günümüze Dürzilik”, *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, cilt 5, sayı 2, Güz 2012, s. 70.

21 Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâil el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin*, thk. M. Abdülhamid, cilt 1, Beyrut, 1995, s. 67-82; Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-Firak*, s. 202-206.

22 Bulğen, “İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon”, s. 73.

23 Ali İhsan Yitik, “İslâm Dini ve Hint Karma-Tenâsüh İnanıcı İslâm'a Göre Öldükten Sonra Yer yüzünde Yeniden Doğuş (Tenâsüh/Reenkarnasyon) Mümkün Müdür?”, *Din ve Hayat Dergisi, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, sayı 2, 2012, s. 47.

24 Yeşilyurt, “Reenkarnasyon/Tenâsüh Düşüncesi,” s. 665.

2. Üst maddeyle bağlantılı olarak şu da söylenebilir. İlahî kitaplara inanmayan, peygamberlerin tebliğlerinden uzak kalanlar, Allah'ın âhiretteki ebedî âlemini kavrayamadıklarından veya makul göremediklerinden, fitratlarındaki ebedî yaşama arzusunu tatmin ve teskin edebilme zannıyla bu tarz düşüncelere yönelmiş olmaları mümkündür. Ayrıca kimileri de yanlış olan bu düşünce tarzını zamanla felsefî bir şekle büründürmeye çalışmaktadır.²⁵
3. Bu dünya hayatında başıboş olmayıp yaptıklarından sorumlu olan insan-
noğlu, mes'uliyetten kurtulup istediği gibi yaşama yolunu bulma çabasıyla böyle bir inanişe girmiş olabilir. Sorumsuz ve sorumsuz bir hayat sürme, yaptıkları karşılığında -özellikle de kötülük manasında- hesaptan kaçış amacıyla bu inanişe sürüklenmiş olabilirler.
4. Haksızlıkları giderme düşüncesi. Dünyada yapılan zulüm ve haksızlıkları giderebilmek için tekrar başka bir bedende yaşama fikri de tenâsüh düşüncesine yol açan nedenler arasında sayılabilir.²⁶
5. Ezeli mahiyetteki ruhun ölümle durağanlaşması yerine çalışır bir halde olması için devamlı bir bedene ihtiyacı vardır. Bu nedenle ölümden sonra başka bir bedene geçmenin gerekliliği fikri de tenâsüh düşüncesine yol açan sebepler arasında yer alabilir.²⁷

Tenâsühe Delil Olarak İleri Sürülen Âyetler ve Değerlendirilmesi

Tenâsüh İslâm inancına aykırı olduğu halde maalesef bazı müslümanlar arasında azınlıkta da olsa kendine yer bulduğu görülmektedir. Bu durum bozuk ve kabul görmeyen mezhep ve fırka şeklinde tezahür ettiği gibi düşünce bazında bir kısım Müslümanları da etkilediği gözden kaçmamaktadır. Aslında bu düşünce-
cenin inanç yönünden ne kadar hatalı ve tehlikeli, müslüman bir insanı dinden çıkaracak boyutta bir etkisinin olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü bu inaniş hem yeniden dirilişi ve âhireti kabul etmeme, aynı zamanda Allah'ın ulûhiyetini; yaratma, hayat verme, öldürme, rab vs. sıfatları cihetiyle kabul etmeme, sınırlama veya zaafiyete uğratma şeklinde değerlendirildiğinde ayrıca bir tehlike arz ettiğinden irtidada kadar götürülebilmektedir.

25 Güllüce, *Kur'ân Işığında Reenkarnasyon*, s. 48; Mehmet Kırkinci, *Ruh Nedir*, İstanbul, Zafer Yayınları, 1993, s. 71.

26 Bulgen, *Reenkarnasyon ile İlişkilendirilen Âyetlerin Değerlendirilmesi*, s. 89-90.

27 Yitik, "İslâm Dini ve Hint Karma-Tenâsüh İnancı İslâm'a Göre Öldükten Sonra Yeryüzünde Yeniden Doğuş (Tenâsüh/Reenkarnasyon) Mümkün Müdür?", s. 47.

Bu başlık altında tenâsühçülerin delil olarak sundukları âyetlerin aslında genel kabule göre ne anlama geldiği ve tenâsüh inancının İslâm inanç sisteminde kesinlikle yerinin olmadığı âyetlerle belirtilmek suretiyle açıklanmaya çalışılacaktır. Tenâsüh veya reenkarnasyonu ifade ettiği iddia edilen âyetlere geçmeden önce şunu da belirtmek gerekir. Tenâsühe delil olması amacıyla geçmişte sunulan az sayıdaki âyetlere karşılık, günümüzde reenkarnasyonu savunanların ileri sürdükleri âyetlerin sayısının daha çok olduğu ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır.²⁸

Genellikle şu âyetlerin tenâsüh ve reenkarnasyon ifade ettiği ileri sürülmektedir: el-Bakara 2/28, 55-56, 73, 243, Âl-i İmrân 3/27, en-Nîsâ 4/56, el-En'âm 6/6, 38, 95, el-A'râf 7/40, el-Ahzâb 33/72, en-Nûh 71/17-18, el-Mü'min 40/11, Yûnus 10/6, 31, el-Hac 22/66, el-Câsiye 45/26, er-Rûm 30/19, 40, el-İnfîtâr 82/6-8, eş-Şûrâ 42/11, 30, Lokmân 31/28, es-Sâffât 37/58-59, et-Tahrîm 66/6, el-İnsân 76/22, el-İsrâ 17/49-52, 98-99, Yâsîn 36/12, 81, el-Vâkıa 56/60-62, el-Mearic 70/40-41, Meryem 19/66-67, en-Nahl 16/70, es-Secde 32/5, el-İnşikâk 84/19, Abese 80/20-22, el-Hadîd 57/13, el-Ankebût 29/19, el-Burûc 85/13. Bu âyetler incelendiğinde çoğu birbirine benzeyen ve mânası birbirine yakın âyetler olduğu görülür. Ancak delil olarak ileri sürülmeye çalışılan bu âyetlerden bir kısmı da; açık bir şekilde dünyaya dönüşün olmayacağını belirtmektedir. Böyle olduğu halde tenâsüh ve reenkarnasyona delil getirmekten imtina edilmemektedir.

Kur'an-ı Kerim'de reenkarnasyona ve tenâsühe yer verildiğini iddia edenlerin pek çoğunun ilk fırsatta öne sürdükleri âyetleri biraz detaylandırmayla ele almak uygun olacaktır. Bunlardan biri şu âyettir:

“Sizler ölü iken (cansız nesnelere iken) size O, hayat verdiği halde Allah'ı nasıl inkâr edebiliyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, sonra diriltecek, sonra da O'na döndürüleceksiniz”.²⁹

Bu âyeti tenâsüh veya reenkarnasyona delil getirenlere göre âyette insanların tekâmüle ulaşması için birkaç defa ölme ve dirilmeden bahsedildiği ileri sürülmektedir. Böylelikle tenâsühün âyette ifade edildiği ileri sürülmektedir.³⁰ Oysa muteber tefsirlere bakıldığında bu âyetin reenkarnasyon ifade edecek tarzda dün-

28 Kur'an'da reenkarnasyona işaret eden âyetler olduğunu iddia eden eserlere örnek için bk. Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*; Sönmez Akbay, *Bilinmeyene Doğru*, İzmir, Karınca Matbaacılık, 1983; Sinan Onbulak, *Ruhi Olaylar ve Ölümden Sonrası*, İstanbul, Dilek Yayınları, 1975; İshak Lütfi Kудay - Ali Sevil Akay, *Spiritualizmin Ruh Ansiklopedisi*, İstanbul, 1950.

29 Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, Ankara, DİB Yayınları, 2015, el-Bakara 2/28.

30 Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, s. 100.

yaya bir kaç defa gelme şeklinde anlaşılacağı görülecektir. “Ve küntum emvâten (hâlbuki siz ölümler idiniz)” ifadesine, tefsir kitaplarının tümünde, insanın bu dünya hayatına gelmeden önceki “devreleri, durumları ve tavırları” şeklinde çeşitli anlamlar verilmektedir. Burada şunu da belirtmek gerekir. Malumdur ki tefsirciler ve belâgat ilmiyle uğraşanlar tarafından âyetlere gelişi güzel bir anlam verilmeyip dil, düzgün ve yerinde söz söyleme usul ve kaidelerini inceleyen belâgat, meânî, beyân ve bedî‘, Kur’an’ın bütünlüğü ve diğer âyetlerin ne dediği gibi bir takım yorum bilim yöntemleriyle anlam verilmektedir.³¹ Bu âyete bakarak reenkarnasyonun olduğunu dile getirenler herhalde bu tür ilimlerden habersiz olarak salt zahirî okumayla hareket ederek âyette geçen iki ölüm ve iki diriltme kelimelerinin yer alışından hareketle delil getirmeye çalışmaktadırlar. Oysa bu âyette geçen “emvâten”in (ölüler, ölü varlıklar) çoğul gelmesi, insanın dünyaya henüz gelmeden önceki geçirmiş olduğu hallere işaret etmektedir. Râzî bu âyeti tefsirinde, ulemanın bu ifadeyi açıklarken “toprak ve nutfe idiniz” anlamı üzerinde müttefik olduklarını söylemektedir.³² Buna göre, müfessirler bu âyette geçen ilk emvât kelimesini “hiç bir şey değildiniz, Âdem ve zürriyetinden misak alındıktan sonraki ölü durumundaydınız, toprak idiniz, babalarınızın sulbünde nutfeydiniz, ana rahmine nutfe olarak intikal anında ölü ve kendisinden bahsedilmeyen varlıklardınız” şeklinde insanın dünyaya gelmeden önceki durumlarının anlatıldığı anlamlar verilmektedir.³³ Böylelikle dünya hayatına gelmeden önceki halimiz ve dünyadan göç edişimiz, ölüm kelimesiyle ifade edilmek suretiyle, daha kolay karşılaştırma yapmamız sağlanmaktadır. Ölü durumundayken dirildiniz, yani yoktunuz yaratıldınız. Bunu gerçekleştirebilen Allah, bu dünya hayatında ölmekle sizi tekraren ahirette diriltmeye de gücü yeter.³⁴ Bu durum Allah’ın gücü dışında olan bir şey değildir. İki ölüm ve iki hayattan maksat, ilk ölüm ve hayatın insan yok iken var edilmesi, dünyaya gönderilmesidir. Eceli gelince tekrar ölümle âhirette hayat bulması da ikinci ölüm ve ikinci hayat şeklinde anlaşıl-

31 Hulusi Kılıç, “Belâgat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992, s. 380.

32 Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-Râzî, *et-Tefsir ‘ul-Kebîr (Mefatihü’l-Ğayb)*, cilt 2, Beyrut, Daru’l-Fikr, 1981. s. 165.

33 Bu âyetin geniş tefsiri için bakınız: İmmaduddin İsmail İbn-i Kesîr, *Tefsiru-Kur’ani’l-‘Azim*, cilt 1, Beyrut, Daru İhyai Türaisil-‘Arabi, tsz., s. 106; Ebu’l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Neseî, *Medâriku’l-Tenzîl ve Hakâiku’l-Te’vîl*, cilt 1, Beyrut-Dimeşk, Dar-u İbn-i Kesîr, 1999, s. 72; Nasuriddîn Ebi Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envaru’l-Tenzîl ve Esraru’l-Te’vîl*, cilt 1, Beyrut, Dar-u Kütübi’l-İlmiyye, 2002, s. 47; Râzî, *Tefsir ‘ul-Kebîr*, c. 2, s. 165; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, cilt 1, İstanbul, Çelik-Şura Yayınları, 1993, s. 246.

34 M. Said Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Konya, 1995, s. 263.

makta ve kabul edilmektedir. Böylece bu âyette tenâsüh veya reenkarnasyonun olduğuna dair bir durumun olmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır.³⁵

Tenâsühü ifade ettiğine dair ilk etapta delil olarak sunulan diğer bir âyet de şudur:

“Ey Rabbimiz! Diyecekler: “Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Şimdi günahımızı itiraf etmiş bulunuyoruz, bir çıkış yolu yok mu.”³⁶ Bu âyette de açıkça insanın tekâmül edebilmesi, eşitlik ve adaletin yerine gelebilmesi için tekrar tekrar bu dünyada yaratılmasının zorunluluğu ifade edilmek suretiyle tenasüh olduğu iddiasında bulunmaktadırlar.³⁷ Hâlbuki buradaki iki ölümden biri, çoğu müfessirin kabulüne göre insanın ana rahminde hayata kavuşmazdan önceki cansız olan durumunu, ikinci ölüm ise dünyadaki yaşamının sona ermesini; iki diriltmeden ilki ise anne rahminde hayat kazanması, ikincisi de ölümden sonraki diriltme durumudur.³⁸ Bu âyet çoğu müfessir tarafından yapılan yorumlarda bu şekilde anlaşılma ile beraber bunun dışında tenâsühü çağrıştırmayacak şekilde farklı ikinci bir mananın da mümkün olduğunu söyleyenlerde bulunmaktadır. Bunun her ne kadar yukarıda geçtiği şekilde Bakara 28. âyetin bir benzeri olduğu söylenmişse de, farklı olarak, birinci ölüm dünya hayatını sona erdiren ilk ölüm; ikincisi ise kabirdeki sual için birinci diriltmeyi takip eden ölüm olup, ikinci diriltme de ba’s yani yeniden diriliş diye de anlam verilmektedir. Buradan hareketle dünya hayatı nazarı dikkate alınmadan değerlendirme yapılmaktadır.³⁹ Çünkü bu âyette kâfirler iki defa ölmekten bahsediyorlar. Bunlardan birisi dünyadaki ölüm olduğuna göre, diğer ölümün ise kabirde olması gerektiğini söyleyen Râzî’ye göre buradaki ölüm, Bakara 28. âyetinde olduğu gibi, nutfe, alaka vs. değildir. Çünkü Mü’min 11. âyette Allah’ın onları öldürmesinden bahsedildiğine göre bu da hayatın varlığına bağlıdır. Yoksa ölüm önceden olsaydı, bunun öldürme olması muhal olurdu ve bu da tahsil-i hâsıl (ölünün öldürülmesi) anlamına gelir ki, bu da imkânsızdır. Bakara, 28. âyette geçen durum ise böyle değildir. Orada onların emvâten/ölüler olduğu belirtiliyor. Ancak imate yani Allah’ın onların canlarını alması geçme-

35 Mustafa Çetin, “Kur’ân Işığında Reenkarnasyon (Tenâsüh)”, *Diyanet İlmî Dergi*, cilt 31, sayı 4, 1995, s. 125.

36 el-Mü’min 40/11.

37 Baloğlu, *İslâm’a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, s. 93. (Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur’ân Öğretisi*, s. 100-101; Kuday - Akay, *Spiritualizmin Ruh Ansiklopedisi*, s. 237’den naklen).

38 İbni Kesir, *Tefsîr-u Kur’ani’l-‘Azim*, c. 4, s. 116; Beyzâvî, *Envaru’l-Tenzîl*, c. 2, s. 336; Muhammed Ali Sabûnî, *Safvetu’l-Tefasir*, cilt 3, İstanbul, Dersaadet, tsz., s. 95; Karaman vd., *Kur’an Yolu Meali*, s. 467.

39 Beyzâvî, *Envaru’l-Tenzîl*, c. 2, s. 336; Neseî, *Medâriku’l-Tenzîl*, c. 3, s. 202; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. 6, s. 281.

mektedir.⁴⁰ Zemahşerî ise buradaki imateden maksadın ölü halde olmak şeklinde açıklayarak imate kelimesinin Arap dili açısından kullanılabileceğini de aktarır.⁴¹

Buradan hareketle denilebilir ki bu âyet ya Bakara 28. âyetinin ifade ettiği anlamı, ya da biri dünyadaki ölümü, diğeri de kabirde meleklerin sualinden sonraki ölümü ve ardından dirilişi anlatıyor. Bu iki durumun da reenkarnasyonla açıklanacak bir yönünün olmadığı açığa çıkmaktadır.

Tenâsühün Kur’ân’da olduğunu söyleyenlerin en çok kullandıkları âyetlerden bir diğeri de: “Sayıca binleri buldukları halde ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Bunun üzerine Allah onlara “ölün” dedi. Sonra kendilerine hayat verdi. Şüphesiz Allah’ın insanlar üzerinde büyük lütufları vardır ama insanların çoğu şükretmezler.”⁴² Burada da tenâsüh olduğunu ileri sürmektedirler.⁴³ Hâlbuki bu âyette geçen ölme ve dirilmenin temsil yoluyla bir anlatım olduğunu söyleyen tefsirciler yanında önceki kavimlerden kendilerine kitap gönderilenlerin başından geçen tarihi bir vaka olarak ibret maksadıyla bunu görmeyenlere anlatan bir âyet olduğunu söyleyenlerde bulunmaktadır.⁴⁴ Burada tenasühü çağrıştıracak herhangi bir mana bulunmamaktadır.

Tenâsühe delil olduğu iddia edilen diğer âyetlerden bir kısmı da şunlardır: “Rabbinin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, rahmet sahibidir; tıpkı sizi başka bir kavmin zürriyetinden yarattığı gibi, eğer isterse sizi ortadan kaldırır ve arkanızdan yerinize dilediği bir kavmi getirir”⁴⁵, “Onları biz yarattık, yaratışlarını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde yerine benzerlerini getirebiliriz.”⁴⁶ âyetlerinin de reenkarnasyona işaret ettiği iddia edilmektedir.⁴⁷ Bu ve benzeri âyetleri⁴⁸ reenkarnasyona delil gösterenler, âyetlerde geçen “misl” kelimesinin çoğulu olan “emsal (benzerleri)” kelimesinden hareket etmektedirler. Hâlbuki burada geçen misl/em-sal kelimesi insanları helak edip yerlerine başkalarını getirme anlamını barındır-

40 Râzî, *Tefsîr ‘ul-Kebîr*, c. 17, s. 40; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. 6, s. 281-282; Güllüce, *Kur’an Işığında Reenkarnasyon*, s. 86.

41 Ebu’l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf ‘an Hakaikü’l-Tenzil*, cilt 3, Beyrut, tsz., s. 418.

42 el-Bakara 2/243.

43 Baloğlu, *İslâm’a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, s. 94. (Kuday - Akay, *Spiritualizmin Ruh Ansiklopedisi*, s. 237-238’den naklen).

44 Zemahşerî, *Keşşaf*, c. 1, s. 147; Karaman vd., *Kur’an Yolu Meali*, s. 38.

45 el-En’âm 6/133.

46 el-İnsân 76/28.

47 Güllüce, *Kur’ân Işığında Reenkarnasyon*, s. 89.

48 Diğer âyetler için bk. el-İnsân 7628/; el-Vâkıa 5662-60/; el-En’âm 6133/; Sebe 34133/; İbrâhîm 1420/.

maktadır. Ayrıca şu âyetteki anlam da bunu destekler mahiyettedir: “Kılıklarınızı değiştirir ve bilmeyeceğiniz bir yaratılışta sizi yaratır”⁴⁹ âyetinde geçen ifadeden maksadın şahısları değiştirme, yerlerine diğer benzerlerini getirme anlamı yanı sıra daha çok insanoğlunun sıfatının değiştirilmesi anlamının daha uygun olacağı belirtilmektedir.⁵⁰ Burada insanın kulluk görevini yerine getirmemesi durumunda Allah’ın daha hayırlısını getirmeye muktedir oluşunu anlatarak bir tehdit ve korkutma vardır. Aynı zamanda bu dünyadaki ölüm, insan neslini sonlandırma değil de ölenlerin yerine itaat ve ibadet açısından daha hayırlı yeni nesiller yaratmak, ama haşirde ise insanları yeniden yaratmaya kadir olmak şeklinde anlam ortaya çıkmaktadır.⁵¹ Dolayısıyla burada tenâsühü çağrıştıracı bir anlam arama yoluna gitmek doğru değildir.

Diğer taraftan aslında bu tür âyetlere dikkatlice bakıldığında, âhirete ve haşre delil olarak zikredildiği görülür. Bir defa yaratmaya kadir olan sizi ölümünüzden sonra da tekraren yaratmaya gücü yeter anlamının yanı sıra diğer bir âyette geçen: “Hiç kuşkusuz ilk yaratılışınızı biliyorsunuz; düşünüp ibret alsanıza!”⁵² denilmek suretiyle aslında istenen şeyin ne olduğu açıkça ortaya konulmaktadır.

Şu âyetlerin de reenkarnasyon ve tenâsühle ilişkilendirildiği görülmektedir:

“Şüphe yok ki, âyetlerimizi inkâr edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka yenisiyle değiştiririz ki acıyı duysunlar. Allah daima üstündür ve hikmet sahibidir.”⁵³ Ayrıca buna benzer bir anlamda olan Secde 21 de geçen “Büyük azaptan önce iman etmeleri için onlara yakın azabı da (dünya azabını) tattıracağız” âyetinin reenkarnasyon anlamına geldiği, böylelikle bu azap vasıtasıyla ruhların olgunlaşarak başka bedenlere intikal ettiği iddia edilmektedir. Buradaki ilk âyette açık bir şekilde, cehennem azabı ve bu azabın şiddetini anlatmak için kavrulan bedenlerin yenilenmesinden bahsedilmektedir. Ama tenâsühe inananlar tarafından âyette geçen cehennem bu dünya hayatı olduğu öne sürülerek, insanların ruhlarının bedenlerinden ayrıldıktan sonra başka bedenlere girip dünyaya gelmelerine işaret ettiği söylenmekte, böylelikle o bedende içinde olgunlaşamayan ruh azap çekmek için başka bedenlere girmek suretiyle bir cehennem olan şu dünya hayatına geri

49 el-Vâkıa 56/61. Bu âyete, içerdiği manaları cihetiyle şu âyetler de örnek verilebilir: el-Meâric 70/40-41; Yâsîn 36/81; el-En’âm 6/6.

50 Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. 8, s. 208.

51 Râzî, *Tefsîr’ul-Kebîr*, c. 30, s. 261; Sabûnî, *Safvetu’l-Tefasir*, c. 3, s. 497.

52 el-Vâkıa 56/62.

53 en-Nisâ 4/56.

döneceği iddia edilmektedir.⁵⁴ Böyle bir yorumun, muteber hiçbir tefsirde geçmediği kaynaklara bakıldığında görülecektir.⁵⁵ Bu tür bir anlam çıkarma daha çok Bâtıniyye'nin⁵⁶ öne sürdüğü batıl bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer bir âyet ise şudur: “Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve gökyüzünde iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi sizin gibi topluluklardır. Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (hepsi) toplanıp rablerinin huzuruna getirileceklerdir.”⁵⁷ âyetinde geçen “umemun emsalikum” tabirini Râzî tefsirinde, tenâsühûler tarafından, yeryüzündeki hayvanların ve kuşların bizim gibi tek bir tür olduğuna delâlet ettiğini yani tüm canlıların birbiriyle ilişkili olup aynı hükme tabi olduklarından bu âyetin tenâsühe işaret ettiğini öne sürdüklerini aktarmaktadır.⁵⁸ Onlara göre bu benzerlik bilfiil olmayıp bilkuvvedir. İnsanlar da hayvanların bilkuvve misli şeklindedir.⁵⁹ Oysa bu âyet dikkatlice incelendiğinde kastedilenin Allah'ın kudretinin kemaline, ilminin şümülüne ve tedbirinin genişliğine delalet etmesiyle Allah'ın yaratmış olduğu mahlûkattaki kudretini anlamak içindir.⁶⁰ Âyette kastedilenlerin hepsi sizin gibi başlangıçta topraktan yaratılmış, bir ölçü ile hayat verilmiş, sizin gibi yer içer, rızıkları ve hayatları belli bir vakte kadar olup ona göre hayat sürerler. Tümünde sizde olduğu gibi birbirlerine değişik şekillerde benzerlik ve yakınlık vardır. Bu yönleriyle Allah'ın birer âyeti ve birer ibretlik mahlûklardır⁶¹ şeklinde açıklanarak reenkarnasyon ifade etmediği belirtilmektedir.

54 Güllüce, *Kur'an Işığında Reenkarnasyon*, s. 69. (Akbay, *Bilinmeyene Doğru*, 225'den naklen).

55 Örnek için bk. Nesefî, *Medârikü't-Tenzil*, c. 1, s. 366; İbn-i Kesir, *Tefsir-u Kur'ani'l-Azîm*, c. 1, s. 812-813.

56 *Batıniyye*, terim olarak “her zâhirin bir bâtını ve her nassın bir te'vili bulunduğunu, bunu da sadece Tanrı tarafından belirlenmiş veya O'nunla ilişki kurmuş mâsum bir imamın bilebileceğini iddia eden gruplar” diye tarif edilebilir. Bunlar İslâm'ın temel hükümlerini (zarûrât-i dîniyye) bütün müslümanların anlayışından farklı olarak yorumlayıp din anlayışlarını inkâr veya *ibâ-ha* sınırına kadar götüren itikadî firkalar yanında, son derece gizli bir şekilde teşkilatlanmış örgütler vasıtasıyla merkezî idareye karşı girişilmiş isyan faaliyetlerinin başını çeken çeşitli siyasî gruplar için de kullanılmış ortak bir lakaptır. (İlhan Avni, “Batıniyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992, s. 190; Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmi*, İstanbul, Damla Yayınları, 1981, s. 231; Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, c. 1, s. 229).

57 el-En'âm 6/38.

58 Râzî, *Tefsir 'ul-Kebîr*, c. 12, s. 225.

59 Güllüce, *Kur'an Işığında Reenkarnasyon*, s. 71. (Ebu Ali İbni Sina, *el-Adhaviyyetu fi'l-Me'ad*, thk. Hasan Asî, Beyrut, Müessesetu'l Camiyye, 1987, s. 120'den naklen).

60 Beyzâvî, *Envaru't-Tenzil*, c. 1, s. 300.

61 *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 3, s. 354; Baloğlu, *İslâm'a Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon*, s. 92.

Yukarıdaki âyette geçen “ümem” kelimesinin bir benzeri şu âyette de geçmektedir: “Doğrusu biz seni hak ile desteklenmiş bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki içlerinden bir uyarıcı gelip geçmemiş olsun.”⁶² Tenâsühü savunanlar bu âyete dayanarak, önceki âyette “ümem” olarak vasıflanan bu hayvan topluluklarının her birine Allah tarafından birer resul gönderildiğini ileri sürmektedirler.⁶³ Oysaki âyette ifade edilen misliyetin, toplu bir şekilde bir arada yaşama ile ilgili olduğu karınca ve arı gibi hayvan örneklerinde açık bir şekilde görülmektedir.⁶⁴

“Bizim âyetlerimizi asılsız sayanlar, büyüklenip onlardan yüz çevirenler var ya, işte onlara göğün kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız.”⁶⁵ âyetine dayanarak, kötü ruhluların bedenden bedene intikal ederek safî bir hal alacağını ve sonunda deve bedeninde olan insanın, iğne deliğinden geçebilecek bir meyve kurdu bedenine geçmek suretiyle günahlarından arınarak saflaşacağını ve cennete giderek saadete nail olacağını iddia etmektedirler.⁶⁶ Hâlbuki âyette misal olarak verilen, kâfirlerin cennete giremeyeceklerinin imkânsızlığı, devenin iğne deliğinden geçmesinin mümkün olmadığıyla örneklendirilmektedir.⁶⁷ Aslında biraz dikkat edildiğinde bu âyette ne bedenden ne de ruhun intikalinden bahsedilen herhangi bir anlamın bulunmadığı görülecektir.

Ayrıca Allah’a dönüşü ifade eden “ileyhi turceûn-yerciûn, ileyhil-masîr, meâb vb.”⁶⁸ âyetlerden hareketle de tenâsühün olduğunu iddia etmeye çalışmaktadırlar. Ancak tefsirlere bakıldığında bu âyetlere, insanoğlunun en son varacağı yer, Allah’ın huzuru, sığımlıca, af istenecek mekân gibi anlamların verildiği görülmektedir.

Reenkarnasyon veya tenâsühe delil olarak ileri sürülen âyetler sadece yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. Başka âyetler de delil olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.⁶⁹ Bu âyetlere bakıldığında geneli itibariyle yukarıda açıklandığı şekilde

62 Fâtır 35/24.

63 Râzî, *Tefsîr ’ul-Kebîr*, c. 12, s. 225.

64 Güllüce, *Kur’an Işığında Reenkarnasyon*, s. 71.

65 el-A’râf 7/40.

66 Güllüce, *Kur’an Işığında Reenkarnasyon*, s. 72. (İbni Sina, *el-Adhaviyyetu fi’l-Me’ad*, s. 95’den naklen); Râzî, *Tefsîr ’ul-Kebîr*, c. 14, s. 82.

67 Râzî, *Tefsîr ’ul-Kebîr*, c. 14, s. 82; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. 3, s. 532-533.

68 Örnek için bk. el-Enbiyâ 21/38; el-Bakara 2/46; er-Râd 13/36; en-Nûr 24/42; el-Hac 22/48.

69 Örnek için bk. en-Nahl 16/70; es-Sâffât 37/58-59; Abese 80/20-22; el-Mülk 67/22; el-Hadîd 57/13; eş-Şuâra 26205-203/; Fâtır 3537/; el-Ankebût 2919/; er-Rûm 3027/; el-Burûc 8513/; el-Bakara 256-55/. Yaşar Nuri Öztürk de bu âyetlerin bir kısmına dayanarak, hem insanın kemâlatı

bir mana bütünlüğü olduğu halde, bunu çarpıtma yoluyla reenkarnasyona delil olarak sunma gayretleri olsa da aslında bunun böyle olmadığı detaya inildiğinde anlaşılmakta, tenâsüh veya reenkarnasyonun âyetlerde geçmediği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Âyetler Işığında Tenâsüh İnancının Çıkmazları

Tenâsühün olduğu iddiasında bulunanlar Kur’ân-ı Kerim’den âyetler getirmek suretiyle iddialarına destek aramaya çalışmaktadırlar. Hâlbuki bu âyetler incelendiğinde tenâsüh inancının olamayacağı ve bunu iddia edenlerin iddialarının aslında mesnetsiz, düşüncelerinin de çarpık ve çıkmazlarla dolu olduğu gerçeği ile karşılaştırılması kaçınılmazdır. Yukarıda ele alınan âyetlerde görüldüğü gibi tenâsüh veya reenkarnasyona İslâm inanç sistemi açısından bakıldığında birçok açıdan kabul edilmeyip red edilmesini gerektiren yönleri bulunmaktadır. Bunun şu şekilde temel başlıklar halinde ele alınması mümkündür.

İnsanın Yaratılışına Aykırı

Allah, insanoğlunu yaratandır.⁷⁰ İnsanın yaratılışının keyfiyeti Kur’an’ın birçok yerinde safhalarıyla anlatılır. İnsanın yaratılış safahatına örnek olarak şu âyet verilebilir: “Sizi toprak, sonra nutfe, sonra alaka aşamalarından geçirek yaratan O’dur. Sonra o sizi bir bebek olarak hayat alanına çıkarır; ardından güçlü çağınıza ulaşıncaya, sonra da yaşlılar haline gelinceye kadar sizi yaşatır; içinizden bazıları bundan önce vefat eder. Sonuçta belli bir vakte kadar yaşamaktasınız. Umulur ki (bunlar üzerine) akıl yorarsınız.”⁷¹ Bu yaratmanın ise mükemmel bir şekilde olduğu şu âyetle bildirilmektedir: “Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.”⁷² Bu mükemmelliğin yanında ayrıca mükerrerem⁷³ olarak yaratıldığı da

hem de Allah’ın vermiş olduğu insan fitratının gereğinden dolayı tenâsühün olabileceğini söylemektedir. (Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’ân’daki İslâm*, İstanbul, 1991, s. 282-283).

70 Yaratma işinin sadece Allah tarafından olduğu ve başka herhangi bir aracın ve sebebin olmadığı bildirildiği âyetlere örnek için bk. el-Mü’min 40/62; el-Vâkıa 56/57; et-Teğâbün 64/2; el-En’âm 6/73; 101.

71 el-Mü’min 40/67. Ayrıca bk. el-Mürselât 77/20-24.

72 et-Tîn 95/4. Âyette geçen “en güzel biçim” diye meali verilen “ahsen-i takvim” tamlaması bu bağlamda insana Allah tarafından verilen en güzel ve en mükemmel biçim ve yapıyı, bu sayede insanın, yeryüzü varlıkları içinde gerek fizyolojik gerekse ruhsal ve zihinsel yetenekler bakımından en mükemmel ve en seçkin canlı olarak yaratılmış olmasını ifade eder. (Süleyman Uludağ, “Ahsen-i Takvim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 2, İstanbul, TDV Yayınları, 1989, s. 178; Karaman vd., *Kur’ân Yolu Tefsiri*, c. 5, s. 646-647.

73 Mükerrerem: Âyetin mealinde “şan, şeref ve nimetler” diye anlam verilen kerem kavramı, İslâmî literatürde hem Allah’ın insanlara şeref, soyluluk, üstünlük gibi mânevî meziyetler bahşetmesini hem de mal mülk vermesini ifade eden bir kelimedir. Âyetteki seçkinlik ve

şöyle belirtilir: “Andolsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yaratıklarımızın çoğundan üstün kıldık”⁷⁴ Bu özelliklerinin toplamından oluşan adeta zirve bir tabir daha kullanılarak insanın hem yeryüzünde Allah ile olan mânevî münasebetinden dolayı muhatap alınma yönüyle ve hem de dünyanın en yüce mahlûku ünvanı kendisine verilmesi yönüyle yeryüzüne halife sıfatı şeklinde şerefli bir isimlendirme kendisine verildiğini şu âyet dile getirmektedir: “Hani rabbın meleklere, “Ben yeryüzünde bir halife⁷⁵ yaratacağım” demişti. Onlar, “Biz seni övgü ile tesbih ederken ve senin kutsallığını dile getirip dururken orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?” dediler. Allah “Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim” buyurdu.”⁷⁶

Mahiyet itibariyle böyle olan insanoğlunun bu dünyaya gönderilişi alelâde, sıradan ve rastgele bir şey değildir. Planlı, bilerek, istenerek ve bir amaç doğrultusunda olup⁷⁷ yaratana gereği gibi teşekkür etmeyi bilmesi aslında yaratılış ama-

farklılık kazandıran özellikler akıl, zekâ, temyiz, düşünme, yazma gibi melekelerin yanı sıra estetik zevklere, ahlâkî yatkınlıklara, canlı ve cansız varlıklar üzerinde tasarruf etme yetkisine, ekonomik faaliyetlerde bulunma ve medeniyetler kurma kabiliyetine kadar diğer mahluklarda olmayan birçok özelliğiyle bu yönü açıklanmaktadır. (Râzî, *Tefsir 'ul-Kebîr*, c. 21, s. 13; Karaman vd., *Kur 'ân Yolu Tefsiri*, c. 3, s. 503-504).

74 el-İsrâ 17/70.

75 Halife-Hilâfet: Halife, sözlükte “arkada olmak, birinin arkasından gelmek, yerine geçmek” anlamlarına gelen half kökünden türetilmiş olup “birinin yerine geçerek işini, görevini devam ettiren” şeklinde açıklanan halife kelimesi (çoğulu hulefâ, halâif) terim olarak biri siyasette, diğeri tasavvufta olmak üzere başlıca iki alanda kullanılmaktadır. Hilâfet ise, “bir kimsenin diğzerinin yerini alması, onu temsil etmesi, onun salâhiyetlerini kullanması,” anlamına gelir. Burada şunu belirtmek gerekir. İnsan dâhil hiçbir varlığın Allah'ı temsil etmesi, O'nun yerini alarak tasarrufta bulunması mümkün değildir. Âdem'in ve neslinin halifelîği, Allah'ın mülkü bulunan yeryüzünde O'nun iradesine uygun yaşamak ve talimatı doğrultusunda tasarrufta bulunmaktan ibarettir. Ayrıca yukarıda işaret edildiği üzere buradaki hilâfet (genel hilâfet), yalnızca Hz. Âdem'e mahsus değildir; birçok âyet (el-A'râf 7/69; Yûnus 10/14; en-Neml 27/62) bu kabiliyet ve salâhiyetin bütün insanlar için söz konusu olduğunu açıkça ifade etmektedir. (İşfehâni, *Müfredat*, “hlF”, s. 156; İbn-i Manzûr, *Lisânü'l- Arab*, “hlF” c. 2, s. 1235; Süleyman Uludağ, “Halife”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 299; Casim Avcı, “Hilâfet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 17, İstanbul, TDV Yayınları, 1998, s. 539; Karaman vd., *Kur 'ân Yolu Tefsiri*, c. 1, s. 100-102).

76 el-Bakara 2/30.

77 “Ben cinler ve insanları yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım.” (ez-Zariyât 51/56). Ayrıca insanın boşuna yaratılmadığını bildiren âyetlere örnek için bk. el-Mü'minûn 23/115; el-Enbiyâ 21/16; Sâd 38/27; ed-Duhân 44/38.

cını özetlemektedir.⁷⁸ Bu nedenle insanın yaratılışında bir aksaklık, bir eksiklik olmadığı (farklı engeli olan insanların imtihan gereği bu şekilde yaratılmasının bunu nakzetmediğini belirtmek kaydıyla) aşikârdır. Zaten insanın yaratılışına bakıldığında şu şöyle olsaydı bu da böyle olsaydı denmesi mümkün değildir. Hiçbir eksikliğin olmadığı, insanın fitratı her ihtiyacına cevap verebilecek mahiyette yaratıldığı görülmektedir. Bunun için insanın tekrar dünyaya gelip daha iyi bir mahiyet kazanacak düşüncesiyle reenkarnasyona ihtiyaç yoktur. Çünkü insanın yaratılışı bunu gerektirmeyip ve buna gerek de yoktur.

Ruh-Beden Bütünlüğüne Aykırı

İnsan bu dünyaya gönderilirken sadece bedenden ibaret bir biyolojik yapıya sahip değildir. Aynı zamanda bedenine bir de ruh⁷⁹ verilmiştir ki ikisinin birlikteliği ile hayat bulur. Kur'an'da insanoğlunun yaratılışı anlatılırken ruhun da verildiği şu âyetle ifade edilmektedir: “Yaratılışını tamamlayıp onu insan olarak düzenlediğim ve içine kendi ruhumdan üflediğim zaman, ona secde ederek yerlere kapanın”.⁸⁰ Beden insanın fizyolojik yönünü, ruh da metafizik yönünü oluşturmaktadır. Bu gerçek başka âyette de şöyle dile getirilmektedir: “Ona tam şeklini verip ruhumdan üflediğim vakit hemen onun için secdeye kapanın”.⁸¹ Burada önce maddeden bahseder sonra da ruhun kendisine üflediği anlatılır. Böylelikle dünyada verilen bu beden ölüm gelinceye kadar ruh ile kaimdir, beden ve ruh birbirinin tamamlayıcısı durumundadır. Ne zaman ki ruhun ayrılışı anlamına gelen ölüm gelir o zaman bu dünyada çürüyen beden âhirette tekrar dirilmekle ruh ile beraberliğini devam ettirir. Bu ayrılış ruhun başka bir bedene intikali değildir. Çünkü Yüce Allah, ilk başta hayat veren ardından öldüren sonra tekrar diriltenin de kendisi olduğunu⁸² bildirmek suretiyle bunun ruh ve beden bütünlüğü içerisinde olacağı anlaşılmaktadır. Ruh bedenden ayırıp başka yerlere gittiğini söylemek ruhun birçok yere girdiğini iddia etmek demektir ki bu durum ruha birden çok sorumluluk yüklemenin

78 “Doğrusu sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada size geçim vasıtaları verdik. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!” (el-A'râf 7/10).

79 Ruh: Her ne kadar: “Sana ruh hakkında sorarlar. De ki: “Ruhun ne olduğunu ancak rabbim bilir, size ise pek az bilgi verilmiştir” İsrâ 17/85 âyetinde ruhun mahiyeti hakkında tam bilgi sahibi olmak mümkün değilse de İslam âlimleri mahiyeti hakkında çeşitli görüşler ileri sürmektedirler. Bk. İsfehânî, *Müfredat*, “rvh” s. 205; İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, “rvh” c. 2, s. 1768; Yusuf Şevki Yavuz, “Ruh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 35, Ankara, TDV Yayınları, 2008, s. 187).

80 el-Hicr 15/29.

81 Sâd 38/72.

82 Bk. el-Bakara 2/28.

yanı sıra aynı zamanda bedeni de bir nevi sahipsiz ve başıboş bırakmak demektir ki bu da o bedene haksızlık anlamına gelir. Bunun için ruhu bedenden ayırıp başka yerlerde tekrar gezinti yaptırmak tarzında bir düşünce ruh-beden bütünlüğüne aykırıdır.

Ayrıca tenâsühçülere göre başka bir bedende olan ruh bizim bedenimize geçtiğinden dolayı eskiyi hatırlamamız gerekir. Ancak bunu hatırlamamaktayız. Eğer reenkarnasyon inancı doğru olsaydı her doğan çocuğun olgun ve yetkin bir ruh yapısıyla doğması gerekirdi. Çünkü önceki hayatlarında az da olsa olgunlaşmış bir ruha sahip olmaları neticesiyle karşılaşılmalıydı.⁸³ Diğer açıdan bakıldığında ruhlar âleminden gelerek ilk bedenlerde yer alacak ruhlar, kâmil ve yetkin bir ruh mudur yoksa bazıları olgun bazıları olgunlaşmamış bir durumda mıdır? Eğer hepsi olgun ve yetkin olsalardı, onlar ilk bedenlerine tekâmül etmiş bir halde yerleştirildi denilirse, karma yasası gereği ruhların daha üst bedenlere taşınması gerekmez miydi? Bu özelliğe sahip ruhların daha alt bedenlere girmesi ise bir çelişkidir. Bu şekildeki bir eşitliğin bozulmasının nedenini açıklamak ise zor olacaktır. İlk bedenle beraber dünyaya gelecek ruhlardan bir kısmı olgun bir kısmı da olgunlaşmamıştı. Bu sebeple bazı ruhlar ilk hayatlarında daha alt bedenlere, bazıları da daha üst bedenlere geçtiğini söylemek tutarlı değildir. Bu açıdan da bakıldığında böyle bir şeyde Allah'ın adaletine aykırı bir durum ortaya çıkar ki bu da mümkün değildir.⁸⁴ Bu yaklaşımla ruh ile bedeni birbirinden ayırarak hüküm vermek aslında bedeni ruhsuz, ruhu da bedensiz bırakmak anlamına gelir ki bu İslâm inancı açısından doğru değildir.

İnsanın beden ve ruhuyla bir bütün olduğunu vurgularken bu meseleye farklı bir yorum getiren Abdullatif el-Harputî'nin şu yaklaşımı da konuyu izah babında güzel bir misaldir. “İnsan bedenindeki parçalar, küçüklüğünden itibaren zayıflamak ya da kilo almak süreciyle devamlı değişir ve mizacı farklılaşır. Ancak bütün bunlarla beraber o yine aynı insandır. Bu, Allah'ın gücü dâhilindedir. Dolayısıyla haşır, söz konusu ruhun iadesi suretiyle meydana gelir. Çünkü ruhun herhangi bir araç olmaksızın elem ve lezzetleri duyması mümkün değildir. Nitekim ona ilk araca benzer bir araç iade olunur. Bu da kesin bir dönüş olup naklî delilin varlığından dolayı tasdik edilmesi vacip olan bir husustur. İsterse buna tenâsüh denilsin fark etmez. Biz tenâsühü bu âlemde inkâr ediyoruz. Haşırdeki dirilmeyi ise

83 Turan Koç, *Ölümsüzlük Düşüncesi*, s. 155.

84 Emrullah Fatış, “Akli ve Nakli Açından Reenkarnasyon (Tenâsüh),” *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, cilt 9, sayı 17, Ocak-Haziran, 2016, s. 167; Abdullatif el-Harputî, *Kelâm İlmine Giriş Tenkîhu'l Kelâm fî 'Akaidi ehli'l-İslam*, çev. Fikret Karaman, İstanbul, Çelik Yayınevi, 2017, s. 278.

tasdik ediyoruz.”⁸⁵ Bu açıdan insan, dünya ve âhîret hayatıyla ilgili olaylarda ruh ve beden bütünlüğü içerisinde değerlendirilmekte, görev ve sorumluluğu da buna göre tanımlanmaktadır. Reenkarnasyonu ileri sürenlerin dışında ruh ve beden birbirinden ayrılacağını gündeme getiren başka bir düşünce tarzına da rastlamak pek mümkün değildir.⁸⁶

Bu nedenle reenkarnasyonun bu dünyada başka bedenlere geçiş tarzında olması mümkün değildir ve ruh-beden bütünlüğüne de tamamen aykırı bir düşüncedir. Çünkü İslâm’a göre ahiret hayatı, bu dünyada ölüp daha sonra tamamen farklı bir âlemde devam eden bir hayattır. Ve yeniden dirilişin olacağı ahiret hayatında sadece ruh değil aynı zamanda beden de ruhla beraber olacaktır. Bu beden ve ruh ikilisi ahiret hayatına geçtikten sonra da bir daha dönüş olmayacak ve ölmeden önceki yaptıklarından hesaba çekilecektir. Bunun için tenâsüh tarzı bir inanış ruh-beden bütünlüğü prensibine tamamen zıt bir şey olup kabul edilmesi de mümkün değildir.

Günahların Şahsiliğine Uymaz

Her insan işlediğiyle sorumlu olup başkasının işlediğinden -eğer işlenen şeye herhangi bir etkisi yoksa- sorumlu değildir. Başkasının işlediğinden sorumluluğun olmayacağı şu âyetle belirtilmektedir: “Eğer inkâr ederseniz bilesiniz ki Allah’ın size ihtiyacı yoktur; ama O, kullarının nankörlüğüne razı olmaz, şükrederseniz bu tutumunuzdan hoşnut olur. Hiç kimse başkasının günah yükünü yüklenmez; sonunda dönüşünüz rabbinize olacak, ardından O, neler yapıp ettiğinizi size bildirecektir. O kalplerin derinliklerini bilmektedir.”⁸⁷ Beden bu dünyada ister hayır ister şer her ne işlerse ruhuyla beraber işlediğinden ikisi de sorumludur. Bu nedenle eğer bir ruhun ölümden sonra başka bir bedene veya başka bir şeye intikali söz konusu olursa o ruh için karışık bir durum ortaya çıkar. Çünkü hangi şeyi hangi bedenle yaptığı belli olmayacak, bir karmaşa ortaya çıkacak veya aynı ruh farklı bedenlerin sorumluluğunu üstleneceğinden bu ruhun kemâlatına değil daha da sıkıntılı bir duruma düşmesine ve belirsizliğe sebep olacaktır. Bu sebeplerden dolayı kabul edilmesi imkân haricidir. Çünkü İslâm itikadına göre herkes yaptığıının karşılığını görecek. “Onlar bir ümmetti gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilecek değilsiniz.”⁸⁸ Bu doğrultuda tenâsüh başkalarının işlemiş olduğu kötülükleri diğerine yüklemek anlamına gelir ki bu âyete istinaden böyle

85 Harputî, *Kelama İlmine Giriş*, s. 267; Fikret Karaman, “Tenâsüh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme,” *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 8, Bahar 2017, s. 24.

86 Karaman, “Tenasuh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme,” s. 19.

87 ez-Zümer 39/7. Ayrıca bk. el-En’âm 6/164.

88 el-Bakara 2/134.

bir şeyi kabul etmek mümkün değildir. Böyle bir iddia, “Kim zerre miktar hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktar şer işlemişse onu (karşılığını) görür.”⁸⁹ âyetine göre Allah’ın adaletine tamamen zıt bir durumdur.

Ayrıca şu hususa da dikkat çekmek yerinde olur. Reenkarnasyon, ruh göçü ya da ruh çağırmaya inanan insanların çağırma seanslarında, inkârcı bir ruhun müslüman bir kişide; katil ya da cani birinin ruhu da suçsuz birinde hayatını sürdürdüğüne şahit olduklarını iddia etmektedirler. Buna göre suçu ve günahı olmayan biri niçin azaba müstahak olsun? Bunun tersini de düşünmek mümkündür. Kötü olan biri niçin kötülüklerinden dolayı hesaba çekilmesin? Hâlbuki insan, dış görünüşü itibarıyla bu dünya hayatında yapıp ettikleri ile göçüp gitmektedir. Bu durumda bir an için reenkarnasyon inancına sığınanların görüşü kabul edilecek olursa, insanların yaptıklarının karşılığı ne şekilde ortaya çıkacak? Hak ve adalet nasıl tecelli edecek? En önemlisi de hangi ruhun hangi bedenle hesap vereceği belli olacak mı? Bunun için böyle bir belirsizliği savunmak akıllı ve mantıklı düşünen insanların yapacağı bir şey değildir.⁹⁰

Buradan hareketle tenâsüh düşüncesi demek, başkasının günahını, suçunu yüklenmek anlamına gelir. Bu durumda Kur’an’ın ortaya koymuş olduğu önemli bir prensip olan cezaların ve suçların şahsîliği ilkesine aykırı olup insaf ve adalet ile de bağdaşır herhangi bir tarafı yoktur.⁹¹

Tevhid İnancına/Allah’ın Ulûhiyyetine Aykırıdır

Yüce Allah yaratandır. Bunu Kur’ân’da birçok âyette belirtmektedir. Mesela bunlardan birinde, “Allah her şeyin yaratıcısıdır ve her şeyi koruyup yöneten de O’dur. Göklerin ve yerin anahtarları O’ndadır. Allah’ın âyetlerini inkâr edenlerin durumuna gelince işte hüsrana uğrayanlar onlardır.”⁹² denilerek evren üzerindeki mutlak yaratıcının ve mutlak hükümlerliliğin, yönetimin, gözetimin ve sınırsız bilginin Allah’a ait olduğu kesin ve özlü bir şekilde ifade edilmektedir.⁹³ Diğer bir âyette, “İşte bu Allah sizin rabbinizdir. O’ndan başka ilâh yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O’na kulluk edin, O her şeye vekildir.”⁹⁴ Bu âyet başka bir yaratıcı aramanın faydasız olduğunu belirtir. Başka bir şey veya yer arayışı-

89 ez-Zilzâl 99/7-8.

90 Karaman, “Tenasuh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme,” s. 15; Şerafettin Gölçük, “Kur’an ve Reenkarnasyon”, *Güncel Dini Konular*, Ankara, DİB Yayınları, 1999, s. 153.

91 Temel Yeşilyurt, “Kur’an Işığında İnsanın Bireysel Sorumluluğu,” *Fırat Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, cilt 10, sayı 1, Elazığ, 2005, s. 37-50.

92 ez-Zümer 39/62-63.

93 Râzî, *Tefsîr’ul-Kebîr*, c. 27, s. 12.

94 el-En’âm 6/102.

şında bulunmanın ise mümkün olmadığını bildirirken aynı zamanda bu iddiada bulunanlara da meydan okuma tarzında, “Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp öteye geçebilirsiniz haydi geçin! Ama (tarafımızdan verilmiş) bir güç olmadıkça geçemezsiniz”⁹⁵ ifade buyrulurken bunun mümkün olmadığı bildirilmektedir. Aynı zaman da Allah’ın sonsuz kudret ve ilim sahibi olduğu, “İyi bilirsiniz ki rabbim, evet O, muhakkak surette eşsiz yaratıcıdır, her şeyi bilmektedir”⁹⁶ âyetiyle bildirilirken ayrıca O’nun gücü ve ilmi dışında hiçbir şeyin mümkün olmayacağı da (yaprığın bile hareket etmeyeceği) şu âyetle belirtilmektedir: “Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları O’ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O’nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi bile bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.”⁹⁷ O, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ancak bizlerin kendisine muhtaç olduğudur: “Ey insanlar! Allah’a muhtaç olan sizlersiniz. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir ve mutlak kemaliyle hep övgüye lâyık olan O’dur”⁹⁸ âyetiyle O’nun Samedaniyyetini de⁹⁹ belirtmektedir.¹⁰⁰ Yani Kur’ân’ın belirttiği çerçevede Allah’ın bir şeye ol demesiyle oluverir. “Yaşatan da öldüren de O’dur. Bir işe hükmettiğinde o konu da sadece “ol” der. O da oluverir.”¹⁰¹ Bu âyetler çerçevesinde meseleye bakıldığında Allah’ın bir ruhu yaratıp daha sonra o ruhu başka bedenlerde gezdirmesine müsaade etmesi O’nun ulûhiyyetine tamamen zıt olan bir şeydir. Böyle bir düşünceye yönelmek bile Allah’ın tüm sıfatlarına özellikle ehadiyyetine¹⁰² aykırılık teşkil eder ki bu da mümkün değildir. Aynı zamanda böyle bir şeyi kabul etmek ruha güç, kudret verip, yaratana, yarattıktan sonra bir köşeye çekildiği manasına gelebilecek bir anlayışa götürür. Bu da İslâm’ın tevhid anlayışına tamamen zıt olan şirk manasına gelir ki bunun da kabul edilmesi söz konusu değildir.¹⁰³

95 er-Rahmân 55/33.

96 el-Hicr 15/86.

97 el-En’âm 6/59.

98 Fâtır 35/15. Ayrıca bk. Muhammed 47/38.

99 Samed: “İhtiyaçlarını gidermesi için herkesin başvurduğu, yaratılmışlara özgü acz ve ihtiyaçtan münezze ebedî ve bâki yüce varlık” manasına gelir. (İsfehâni, *Müfredât*, “smd”, s. 286; Bekir Topaloğlu, “Samed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 36, İstanbul, TDV Yayınları, 2009, s. 68.

100 Allah’ın Samed oluşu ile ilgili diğer bir âyette şudur: “De ki: O Allah’tır tektir. Allah Samed’dir.” (el-İhlâs 112/1-2).

101 el-Mü’min 49/68. Ayrıca bk. el-En’âm 6/73; el-Bakara 2/117; Yâsîn 36/82.

102 Ehadiyyet: Bütün isim ve sıfatlardan mücerret olarak Allah’ın zâtının tek ve bir olduğunu ifade eden terim. (Süleyman Uludağ, “Ehadiyyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 1, İstanbul, TDV Yayınları, 1998, s. 484).

103 Bulğen, “İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon,” s. 89-90.

Diğer bir açıdan reenkarnasyona bakıldığında ruhun ölümsüzlüğüne dayalı bir kurtuluş teorisi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu iddiadaki kurtuluşu ise Yaratıcı'dan bağımsız bir olgu olarak anlamaktadır. Buradan bakıldığında insanın kurtuluşu Allah'a değil de ruhun ölümsüzlüğüne dayalı hale gelirse tevhid bundan zarar görür. Yani insanlar kendilerine kurtuluşu sağlamayacağı için Allah'ı merkeze almayıp bunu başka şeylerde ve başka yerlerde aramaya başlar ki bu yaklaşım ise tevhidi zayıflatır. Bu yönüyle de bakıldığında bu tür bir anlayış İslâm'ın tevhid anlayışına aykırı bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır.

Âhiret İnancına Aykırı

Âhiret inancı İslam'ın temel prensiplerindedir. Bu, İslam inanç sisteminin temel dinamiklerinden bir tanesi olduğundan âhireti inkâr ve yok saymak manasına gelen tenâsüh veya reenkarnasyon ise asla kabul edilecek bir anlayış değildir. Çünkü tenâsüh demek aynı zamanda âhireti kabul etmeyip, inkâr etmek anlamına gelmektedir. Bunun için Kur'an'ın birçok yerinde âhirete imandan ve âhiret âleminden bahsedilirken aynı zamanda bu dünyada işlediklerimizin karşılığının alınacağı yer olarak da nitelendirilmektedir. Tenâsüh demek bu dünyada işlediklerimizin âhirette karşılığı yok demektir ki bu da Kur'an'ın Âhirete iman esasına tamamen aykırı bir düşüncedir.

İnsanoğlunun bu dünyaya gönderiliş amacı sadece belirli bir hayat sürüp ondan sonra ölmek veya bu dünya da hiç ölmeyecek gibi yaşamak değildir. İnsan doğar, yaşar ve ölür. Bu değişmez kuraldır. Öldükten sonra da bu dünyada yapıp ettiklerinden hesaba çekilecektir. Bunu anlatan birçok âyet vardır. Meselâ: “Rabbine andolsun ki yaptıklarından dolayı muhakkak surette onların hepsini sorguya çekeceğiz!”¹⁰⁴ Diğer bir âyette: “Bütün toplulukları diz çöküp boyun eğmiş olarak göreceksin. Her topluluk kendine ait defterin başına çağrılacak, o gün yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz. “Bu, size gerçeği söylemekte olan kitabımızdır, biz bütün yaptıklarınızı kaydetmekte idik” denilecek.”¹⁰⁵ Tekrar dirilişe misal için şu âyetler örnek verilebilir: “Varlığı ilkin yaratan, sonra bunu tekrar eden O'dur ve bu O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nundur. O mutlak galiptir, hikmet sahibidir.”¹⁰⁶ “Gökleri ve yeri yaratan Allah onların benzerini yaratmaya kadir değil mi? Elbette öyledir. O eşsiz yaratıcıdır, her şeyi bilir.”¹⁰⁷ “Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız. Sizin hakkınızda

104 el-Hicr 15/92-93.

105 el-Câsiye, 45/28-29.

106 er-Rûm 30/27.

107 Yâsîn 36/81.

ortaklarımız sandığımız şefaathçilerinizi de yanınızda görmeyeceğiz. Andolsun, aranız açılmış, (ilah) sandığımız şeyler sizi bırakıp gitmiştir.”¹⁰⁸ Âhiret ile ilgili ne kadar âyet varsa bu şekilde âhiretin, haşrin olacağını, hesap kitabın yapılacağını ve öldükten sonra tekrar dünyaya gönderilmenin ise mümkün olmayacağını¹⁰⁹ belirtmektedir. Hatta tekrar dünyaya dönmenin imkânsız oluşunu eskiden yaşamış insanların tekrar dünyaya gelemeyeceğini: “Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi ve onların artık kendilerine dönüp gelmediğini görmezler mi!”¹¹⁰ diyerek ne ruhen ne de bedenen böyle bir şeyin olmasının söz konusu olmadığı belirtilmektedir. Eğer tenâsüh gibi bir inanç olursa ruhun bu dünya açısından hiç ölmeme gibi bir durumu ortaya çıkacaktır. Bu şekildeki bir düşüncede âhireti, haşri, yeniden dirilişi yok saymak anlamına gelir. Kur’ân’ın birçok yerinde bunun kabul edilebilir bir durum olmadığı açık bir şekilde belirtilmektedir.

Öldükten sonra ruhen ve bedenen bu dünyaya dönüşün mümkün olmadığını belirten şu âyette: “Nihâyet onlardan birine ölüm gelip çattınca, “Rabbim! Beni geri gönder de, geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım” der. Hayır! Onun söylediği bu söz boş laftan ibarettir. Önlerinde, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır”¹¹¹ denilerek burada geçen “berzah”¹¹² ifadesinden dünya ile âhiret arasında farklı bir hayat boyutunda olacaklarını, ama dünyaya dönemeyecekleri belirtilmektedir.

Âyetler ışığında meseleye baktığımızda ölen bir kimsenin dünyaya tekrar dönmesinin mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra değil dünyaya tekrar gelme, ecelin ertelenmesinin bile mümkün olmadığı, ölüm vakti geldiği zaman bunu ertelemenin imkânsız olduğu da bir kısım âyetlerde açıkça ifade edilmektedir. Bu durum: “Allah, eceli gelince hiç kimsenin ölümünü ertelemez. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır.”¹¹³ âyetin de dile getirilmektedir.

108 el-En’âm 6/94.

109 Öldükten sonra tekrar dünyaya gönderilmenin mümkün olmadığını belirten âyetlerden birkaç tanesi şu şekildedir: “Onların ateşin karşısında durdurulup “Ah, keşke dünyaya geri gönderilsen de bir daha rabbimizin âyetlerini yalan saymayıp inananlardan olsak” dediklerini bir görsen!” (el-En’âm 6/27); ayrıca bk. el-Bakara 2/167; ez-Zümer 39/58.

110 Yâsin 36/31.

111 el-Mü’minûn 23/99-100.

112 Berzah: Sözlükte “iki şey arasındaki engel” mânasına gelen berzah kelimesi terim olarak ise ölümlle başlayıp yeniden diriltilmeye (ba’s) kadar sürecek olan ara dönem, dünya ile âhiret arasındaki âlem ve kabir hayatı karşılığında kullanılır. (Cüneyt Gökçe, “Berzah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 3, İstanbul, TDV Yayınları, 1992, s. 525).

113 el-Münâfikûn 63/11. Ayrıca bk. Nûh 71/4.

En'âm 28 de geçen: “Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler apaçık önlerine çıktı. Geri gönderilseler bile, yine kendilerine yasaklanan şeylere döneceklerdir. Zira onlar gerçekten yalancılardır.” âyeti, faraza onlar dünyaya tekrar gönderilseler dahi yine aynı şeyleri yapıp Allah’ın yasak ettiği şeyleri tekrar işleyecekleri bildirilmekle insanların bu dünyaya neden bir daha gönderilmediğinin gerekçesi ve hikmeti açıklanmaktadır.¹¹⁴

Kur’ân-ı Kerîm’e bakıldığında, çoğu defa iade kavramıyla ifade edilen yeneden dirilişin, kıyametten sonra âhiret âleminde olacağı, bunun da bir defa olacağı ve öldükten sonra dünyaya dönüşün ise asla mümkün olmayacağı hiçbir şüpheye yer bırakmayacak kadar açık ve net bir şekilde ifade edildiği görülecektir. Bu hususta birçok âyet bulunmaktadır. Bu âyetlerin bir kısmında ölüm anında olsun mahşer yerinde hesap verme esnasında olsun, bir kısmında ise cehennem görüldüğünde olsun, cehenneme girdikten sonra olsun inkârcıların dünyaya dönme istekleri dile getirilmiş, ancak hepsinde de bu isteklerine karşılık red cevabı verilerek böyle bir şeyin mümkün olmayacağı kesin bir dil ile belirtilmiştir. Dolayısıyla bu âyetlerden sonra bir takım yanlış yorumlara saparak bazı âyetlere farklı veya aksi manalar vermeye çalışmak çok yanlış bir davranıştır. Yukarıda geçen âyetler, reenkarnasyonun olmayacağını çok açık bir şekilde bildirmektedir. Çünkü ölmek üzere olan kimsenin eceli tehir edilip, ek süre verilmediğine göre, artık ölüm geldikten sonra böyle bir talebin kabul edilmeyeceği ortadadır. Şayet böyle bir istek kabul edilseydi, ölmeden önce kabul edilip gerçekleştirilirdi.¹¹⁵

Şunu özellikle vurgulamak gerekir. Kur’ân’ın belki dörtte veya beşte biri doğrudan ve dolaylı olarak âhiretten ve âhiret âleminde bahseder. Yeniden diriliş ve hesaba bu kadar taahhüt yapan bir ilahi kitabın tenâsüh diye bir şeyi kabul etmesi mümkün değildir. Kur’ân’ın hangi suresine bakılırsa bir şekilde “haşır, âhiret, hesap, asıl varılacak yer, asıl yurt, mekân, durak, kaçılmayacak gerçek” tarzında ifadeleriyle karşılaşılır. Bu halde Kur’ân’a göre insan bu dünyaya gelip ömrünü tamamlayıp vefat ettikten sonra âhirette tekrar diriltilecektir. “Allah sizi yerden bitirip yetiştirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve yeniden çıkaracaktır.”¹¹⁶

Meseleye şöyle de bakmak durum değerlendirmesi açısından bir fikir verecektir. Yüce Allah insana âhirette sonsuza kadar yaşama hakkı vermektedir. Bu durum insanın şahsiliğini koruma altına almaktadır. Ancak tenasühteki anlayışa göre insanın beden değiştirmesi şeklindeki inanış ise kimlik karmaşasına yol açmaktadır. Aslında bu durum ruh göçü düşüncesinin çekiciliğini ortadan kal-

114 Güllüce, *Kur’ân Işığında Reenkarnasyon*, s. 145.

115 Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, s. 288.

116 Nûh 71/17-18.

dırmaktadır. Çünkü ruh göçünden maksat ölmek ise âhirette zaten ölüm yoktur.¹¹⁷ Bu nedenle reenkarnasyon veya tenâsühe inanmak doğru ve tutarlı değildir. İslâm inancındaki ahirete iman ise bireyin kimliğini muhafaza etmesi açısından daha tutarlı ve ölümsüzlük duygusuna çaredir. Bunun için tenâsüh tarzı bir inanış ahirete iman prensibine aykırı olup kabul edilmesi mümkün değildir.

Ebedî Yaşama Arzusu

Yaratılış gereği insanın dünya ve içindekilere karşı bir meyli ve muhabbeti vardır. “Onlar dünya hayatını âhirete tercih eden, Allah’ın yolundan alıkoyan ve onu eğri göstermek isteyenlerdir; işte onlar derin bir sapkınlık içindedirler”.¹¹⁸ Bu âyette geçen “yestehibbune’l-hayate’d-dünya alel-âhireti” tabiri, dünyayı âhirete göre sevme yani tercih etme manasındadır. Burada özellikle kâfirlerin, dünya sevgisini kalbine yerleştirenlerin bir hasleti olan dünya hayatını âhirete tercih etmek, dünya ve içindekileri, âhireti unutacak derecede bağlanma ve ebedî yaşama arzusu içinde olanların bir duygu halini dile getirmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken şey ise dünya hayatını ölçülü bir şekilde sevenler değil de âhret hayatına tercih edenler kınanmaktadır.¹¹⁹ Yoksa Kur’ân dünya ve içindekilerden faydalanmayı yasaklamamaktadır. Sadece kalben bağlılığın olmamasını, bu dünya hayatının geçiciliğini unutmamayı bize tavsiye etmektedir.¹²⁰

Ayrıca dünyada olan zevk ve lezzetler âhirete göre peşin ve görünen olduğu için tercih sebebidir. Böyle bir duygu dünyada daha çok yaşama isteğini insanda canlandırır. Bu durum da her insanın en çok istediği ebedî yaşama arzusuna yönlendirir. Yani beka fikri insanlarda fitrîdir denilebilir. İnsan ölümden sonraki âlemde ebedî yaşamayı istediği gibi bu dünyada da eserleriyle ve hatırasıyla ebedî olarak yaşamayı ve sevenleri tarafından unutulmamayı arzulamaktadır. Bunun yanında ebedî hayatı bulamayan ve âhirete de inanmayan kimseler, bir hakikate dayanmayan çeşitli hayaller ve evhamlarla bazı şeylere beka süsü verecek ve kendilerini avutacak düşüncelere yönelmeye çalışırlar.¹²¹ Buradan hareketle denilebilir ki dünyanın ne olduğu ve niçin dünyaya geldiğini unutanlar için ölüm akla gelmemekte ve dünyada ebedî yaşama duygusu oluşmaktadır. Bu duygusunu ger-

117 İlyas Çelebi, “Ölüm ve Sonrası”, *Kelam ElKitabı*, 4. bs., Ankara, Grafiker Yayınları, 2012, s. 648.

118 İbrâhîm 143/.

119 Râzî, *Tefsir ‘ul-Kebîr*, c. 19, s. 79.

120 “Allah’ın sana verdiğiinden âhret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez.” (el-Kasas 28/77) âyeti bunu belirlemektedir.

121 Temel Yeşilyurt - Mehmet Taşdelen, “Ahiret İnançının Pratik Yansımaları,” *Kelam Araştırmaları*, cilt 10, sayı 2, 2012, s. 58.

çek hayata geçirebilme yolunun ölümden sonraki âhiret hayatında değil de ruhunu gezdirerek hiç bu dünyadan ayrılmadan yaşama şeklinde düşünenler için reenkarnasyon veya tenâsüh düşüncesine yönelenler olabilir. Ancak unutulmamalıdır ki dünyada fani olan her şey gibi insanoğlu da ölümlü olup daimî yaşama arzusunu âhirette görecektir ve yaşayacaktır. Bu dünyada böyle bir şeyin olması hele ki ruhun bedenlerde veya başka şeylerde gezip bunu yerine getirmesi mümkün değildir.

Şunu da belirtmek gerekir. Bir âyette: “Temelli kalacağınızı umarak mı büyük konaklar yaparsınız?”¹²² şeklinde insanoğlundaki ebediyet duygusunun varlığına işaret etmektedir. Bu nedenle insanı, kendisine hayatı yaşanmaz hale getiren ölüm korkusundan kurtaran ve fitratında var olan ebedilik arzusunu bütünüyle tatmin edecek, ancak âhiret inancısıdır. Bunu başka şeylerde aramaya gerek yoktur.¹²³

Görüldüğü gibi ruh göçü inancı bazı aşırıya giden gruplar dışında İslâm düşüncesinde genel olarak kendisine bir yer bulamamaktadır. Başta kelâmcılar olmak üzere İslâm âlimleri bu inancı kesin bir dille reddetmekte, müntesiplerini ise tenkit etmektedirler. İslâm düşünce ekollerinin önde gelenlerinin tenâsüh inancına yönelik getirdiği eleştirilerin tarihsel anlam ve değeri önemli olmakla birlikte, günümüzde bu sahadaki tartışmaların ruhçu akımların yeni iddialarıyla ilave boyutlar kazandığı da dikkat edilmesi gereken bir husustur.¹²⁴

Kısaca ifade edilirse, Yüce Allah, içinde bulunduğumuz evreni boşuna yaratmayıp, âhirete ait ödül ve cezanın kazanıldığı sınav alanı olarak yarattığı bilinmelidir.¹²⁵ Ölüm âhiret hayatına atılan ilk adım olup ölümden sonra bir daha bu dünyanın yeniden kurularak böyle bir hayatı yaşama şansı da olmayacak, aynı şekilde böyle bir şansın verilmesini isteyenlerin teklifleri de reddedilecektir. Bu nedenle Kur’an’ın verilerine göre ölen kişinin bu dünyaya geri dönme ihtimali ve şansı olmadığı gibi, ruhların bedenler arasında gezme şansı ve ihtimali yoktur.

Sonuç

Çıkış yeri ve zamanı belli olmamakla beraber çok eski zamanlardan beri var olan, günümüzde de özellikle Hint ve çevresi ülkelerde varlığını sürdüren ve müslümanlar arasında da sayıca çok az da olsa varlığını hissettiren reenkarnasyon veya tenâsüh anlayışı batıl bir inanıştır. Böyle bir inanış insanın yaratılışına ve dünyaya geliş gayesine, Kur’ân’ın genel inanç yapısına ve İslâm’ın özellikle âhiret inancına tamamen ters bir anlayıştır. Yüce Allah Kur’ân’ın birçok yerinde

122 eş-Şuarâ 26/129.

123 Yeşilyurt - Taşdelen, “Ahiret İnancının Pratik Yansımaları,” s. 59.

124 Bulğen, “İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon”, s. 78.

125 Fatîş, “Akli ve Nakli Açından Reenkarnasyon (Tenâsüh)”, s. 167.

bundan bahsetmektedir. Bu konuya dair âyetlerin hepsi insanın bu dünyada yapıp ettiklerine karşılık vefat ettikten sonra bir daha dünyaya geri dönüşün mümkün olmayacağını belirtir. Bunun için reenkarnasyon veya tenâsüh Kur'ân'ın inanç sistemine aykırı olduğundan böyle bir şeyin kabul edilmesi mümkün değildir. Kur'ân, tenâsüh diye bir şeyin olmadığını ve olmayacağını birçok yerinde belirtmekte, dünya hayatının ancak bir defa yaşanıp âhirete intikalini olacağı ve bir daha herhangi bir şekilde geri dönüşün olamayacağını açık ve kesin bir dille ortaya koymaktadır. Bu konuda apaçık âyetler varken bunları görmezlikten gelip, başka âyetlerden zoraki manalar çıkarmaya kalkışmak ise ne bilimsel ne de ahlakî bir davranıştır.

Ayrıca bu inanış, İslâm'ın ulûhiyyet inancına tamamen aykırı bir düşüncedir. Çünkü ilahlık için ruh göçü, ruhun yer değiştirmesi ve sayısı gibi düşünceler sınırlayıcıdır. Bu da kabul edilebilir bir düşünce değildir. İlah demek sınırlama ve takdir kabul etmez demektir. Buradan hareketle de tenâsüh inancında ifade edilen ruhun yer değiştirmesi Allah'ın ehadiyetine, samediyetine, rubûbiyetine, mâlikiyetine, hâkimiyetine, kadîr oluşuna ve daha birçok sıfatına aykırıdır. Bu yönüyle de karma, tenâsüh ve reenkarnasyon diye tabir edilen ve manası ruh göçü şeklinde ifade edilen inanış şekli Kur'ân'ın genel prensiplerine, Allah'ın zat ve sıfatına kısaca İslâmiyetin inanç sistemine uymayan ve kesinlikle yasaklanan bir inanış şeklidir.

Burada şunu da belirtmek uygun olacaktır. Tenâsüh ve reenkarnasyon tarzı düşünce yapısının aslında baştan itibaren yanlış bir mahiyette olduğu ancak gösterişli cümleler ve farklı fikirlerle cazibeli bir hale getirilmeye çalışıldığı bilinmelidir. Bize düşen bu tür düşünce yapılarına ve yıpratıcı etkilerine karşı dikkatli olmak, bu konuda İslâm inancının ve müslümanların bakış açısını ve tezini kuvvetli bir şekilde belirtmektir. Gerekirse yeni argümanlar ve onların öne sürdüğü delillerden yola çıkmak suretiyle karşı tezler üretmek bu konuda çalışmalar yapmak gerekir.

Kaynakça

Akbay, Sönmez, *Bilinmeyene Doğru*, İzmir, Karınca Matbaacılık, 1983.

Arslan, Arif, *İman Esasları Açısından Reenkarnasyon*, İstanbul, Adese Yayınları, 1997.

Avcı, Casim, "Hilafet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 17, İstanbul, TDV Yayınları, 1998.

Aydın, Ali Arslan, "Tenâsüh Akidesi ve İslâm'daki Yeri", *İlim ve Sanat*, cilt 35, 1995.

Bağdâdî, Abdülkâhir b. Muhammed, *el-Fark beyne 'l-Firak*, tahkik Muhammed Muhyiddîn Abdülhâmid, Kahire, Daru Talai', 2005.

Baloğlu, Adnan Bülent, *İslâm 'a Göre Tekrar Doğuş-Reenkarnasyon*, Ankara, Kitabiyat, 2001.

Beyzâvî, Nasuriddin Ebi Said Abdillah b. Ömer b. Muhammed, *Envaru 't-Tenzil ve Esraru 't-Te'vil*, Beyrut, Dar-u Kütübi'l-İlmiyye, 2002.

Boydaş, Vahdi “Ruh Göçü (Reenkarnasyon)”, *Diyanet İlmi Dergi*, cilt 31, sayı 2, 1995.

Bulğen, Mehmet - Baloğlu, Adnan Bülent, “Tenâsüh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011.

Bulğen, Mehmet, “Reenkarnasyon ile İlişkilendirilen Âyetlerin Değerlendirilmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

_____, “İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon”, *M.Ü. İlähiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 40, sayı 1, 2011.

Cürcânî, Seyyid Şerif, *Kitabu 't-Ta'rifat*, Beyrut, Dar'ul-Kütüb'il-İlmiyye, 1995.

_____, *Şerhu 'l-Mevakıf*, İstanbul, Daru't-Tıbaati'l-Amire, 1311.

Çaycı, Sadi, *Ruhçuluğa Göre Kur'ân Öğretisi*, İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları, 1989.

Çelebi, İlyas, “Ölüm ve Sonrası”, *Kelam ElKitabı*, 4. bs., Ankara, Grafiker Yayınları, 2015.

Çetin, Mustafa, “Kur'ân Işığında Reenkarnasyon (Tenâsüh)”, *Diyanet İlmi Dergi*, cilt 31, sayı 4, 1995.

Çobanlı, Cem, *Yaşam Yeniden Başlamanın Evrensel Yolu Reenkarnasyon*, İstanbul, 2005.

Demirci, Kürşat, “Hulûl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 18, İstanbul, TDV Yayınları, 1998.

_____, “Hinduizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 18, İstanbul, TDV Yayınları, 1998.

Eş'ârî, Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâîl, *Makâlâtü 'l-İslâmiyyîn*, tahkik M. Abdülhamid, Beyrut, 1995.

Fatiş, Emrullah, “Akli ve Nakli Açından Reenkarnasyon (Tenâsüh)”, *Hik-*

met Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, cilt 9, sayı 17, Ocak-Haziran 2016.

Gökçe, Cüneyt, “Berzah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992.

Gölcük, Şerafettin, “Kur’an ve Reenkarnasyon”, *Güncel Dini Konular*, Ankara, DİB Yayınları, 1999.

Güç, Ahmet – Sert, Ekrem, “Budizm’de Dört Temel Gerçek, Sekiz Dilimli Yol ve Nirvana”, *İslâm Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, cilt 5, sayı 12, 2020.

Güllüce, Veysel, *Kur’ân Işığında Reenkarnasyon*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004.

_____, *Kur’ân-ı Kerim’de Âhiret İnançının Temelleri*, Erzurum, Ekev Yayınları, 2004.

Harputî, Abdullâtif, *Kelama İlmine Giriş Tenkîhu’l Kelam fî Akaidi ehli’l İslâm*, çeviren Fikret Karaman, İstanbul, Çelik Yayınevi, 2017.

İbni Sina, Ebû Ali, *el-Adhaviyyetu fî’l-Me’ad*, tahkik Hasan Asî, Beyrut, el-Müessesetu’l-Camiyye, 1987.

İbn-i Kesîr, İmmaduddîn İsmail, ed-Dımeşkî, *Tefsîr-u Kur’âni’l-‘Azîm*, Beyrut, Dar-u İhya-u Turasi’l-Arabî, tsz.

İbn-i Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü’l-‘Arab*. tahkik Abdullah Ali el-Kebîr v.diğ., Beyrut, 1968.

İlhan, Avni, “Batıniyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992.

İsfehânî, Ebi’l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed Rağıb, *el-Müfredat fî Ğarîb’il-Kur’ân*, thk. Muhammed Seyyid Keylanî, Mısır, Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Babî el-Halebî, tsz.

Karaman, Fikret, “Tenâsüh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme”, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* cilt 8, sayı 1, 2017.

Kılıç, Hulusi, “Belâğat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992.

Kırca, Celal, “İslâm Dinine Göre Reenkarnasyon”, *EÜİFD*, cilt 3, Kayseri, 1986.

Kırkinci, Mehmet, *Ruh Nedir*, İstanbul, Zafer Yayınları, 1993.

Koç, Turan, *Ölümsüzlük Düşüncesi*, İstanbul, 1991.

Kuday, İshak Lütfi - Akay, Ali Sevil, *Spiritualizmin Ruh Ansiklopedisi*, İstanbul, 1950.

Kur'an Yolu Meali, haz. Hayrettin Karaman - Mustafa Çağrıcı - İbrahim Kafi Dönmez - Sadrettin Gümüş, 4. bs., Ankara, DİB Yayınları, 2015.

Kutluer, İlhan, “İslâmî Akıl Reenkarnasyona Geçit Vermez”, *İzlenim*, sayı, 9, Eylül 1993.

Kutlutürk, Cemil, “Hint Dinleri (Budda Dharma/Budizm)”, *Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, İstanbul, Milet-Nihal Yayınları, 2019.

Nesefî, Ebi'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakaiku't-Te'vîl*, Beyrut-Dimeşk, Dar-u İbn-i Kesîr, 1999.

Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer, *et-Tefsîr 'ul-Kebîr (Mefatihü'l-Ğayb)*, Beyrut, Daru'l-Fikr, 1981.

Ruhselman, Bedri, *Ruh ve Kâinat*, İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları, 1977/1997.

Sabûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, İstanbul, Dersaadet, tsz.

Sayım, Huzeyfe, “Sih-Sihizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 37, İstanbul, TDV Yayınları, 2009.

Şehristânî, Muhammed b. Abdülkerîm, *el-Milel ve'n-Nihal*, Beyrut, Dar'ul-Ma'rife, 1996.

Şimşek, Mehmet Said, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Konya, 1995.

Tan, Muzaffer, “Geçmişten Günümüze Dürzilik”, *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, cilt 5, sayı 2, Güz 2012.

Onbulak, Sinan, *Ruhi Olaylar ve Ölümünden Sonrası*, İstanbul, Dilek Yayınları, 1975.

Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an'daki İslâm*, İstanbul, 1991.

The Soka Gakkai Dictionary of Buddhizm, Tokyo, 2002.

Topaloğlu, Bekir, *Kelâm İlmi*, İstanbul, Damla Yayınları, 1981.

_____, “Samed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 36, İstanbul, TDV Yayınları, 2009.

Tümer, Günay, “Budizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 5, İstanbul, TDV Yayınları, 1992.

Uluçay, Ömer, *Arap Aleviliği Nusayrilik*, 3. bs., Adana, Gözde Yayınları, 2010.

Uludağ, Süleyman, “Ahsen-i Takvîm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 2, İstanbul, TDV Yayınları, 1989.

_____, “Ehadiyyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 1, İstanbul, TDV Yayınları, 1998.

_____, “Halife”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997.

Üzüm, İlyas, “Nusayrılık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 33, İstanbul, TDV Yayınları, 2007.

YAZIR, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’ân Dili*, İstanbul, Çelik-Şura Yayınları, 1993.

Yitik, Ali İhsan, *İslâm Dini ve Yeniden Doğuş*, Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1997.

_____, “İslâm Dini ve Hint Karma-Tenâsüh İnanıcı İslâm’a Göre Öldükten Sonra Yeryüzünde Yeniden Doğuş (Tenâsüh/Reenkarnasyon) Mümkün Müdür?”, *Din ve Hayat Dergisi*, cilt 12, 2012.

_____, “Tenâsüh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, cilt 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011.

_____, “Hinduizm”, *Yaşayan Dünya Dinler*, ed. Şinasi Gündüz, 4. bs., Ankara, DİB Yayınları, 2016.

Yeşilyurt, Temel - Taşdelen, Mehmet, “Âhîret İnançının Pratik Yansımaları”, *Kelam Araştırmaları*, cilt 10, sayı 2, 2012.

Yeşilyurt, Temel, “Reenkarnasyon/Tenâsüh Düşüncesi”, *Kelam Elkitabı*, Ankara, 2015.

_____, “Kur’an Işığında İnsanın Bireysel Sorumluluğu”, *Fırat Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, cilt 10, sayı 1, 2005.

Zemahşerî, Ebu’l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakai-kı’t-Tenzil*, Beyrut, tsz.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın her aşamasından yazar sorumludur.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

